

MÉGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:
 Egész évre ... kor. 20.—
 Félévre ... 10.—
 Negyedévre ... 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

TÁRSADALMI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

BUDAPEST,
VIII., Népszínház-utca 22. sz.

Telefonszám »József« 527.

Hirdetések
felvétele ugyanott

— 2/⊙ Budapest, május hó 3. ⊙ —

Krónika.

Fejérváry Géza.

— máj. 1.

Vége, a legvitézebb huszár kapitulált, Fejérváry Géza utána zuhant a korának, a kornak, amely a huszadik század partjaira dobta. »Katona«, mondták inkább mentségül a barátai, és a *katona* itt nem mesterséget, hivatást, sőt nem is kultuszt jelentett, hanem tulajdonságot, vagy inkább diszpozíciót, testi-lelki veleszületést, ami mindent expiál, mert mindent determinál. Igaz, katona volt és az volt a *raison d'être*-je, hogy katona, ám *nem úgy* »katona«, mint hötzendorfi Conrad, vagy akár estei Ferencz Ferdinánd, hanem katona: mint Clam-Martinitz, Radetzky, Schwarzenberg, Benedek, és épp ez az: a mi korunkban, ami magában-állóvá, különösképp híressé, egyéniséggé tette; mert igaz, hogy típus volt, katona-típus, de nem a mai katona típusa, hanem a régié, ahogy — például — Eötvös Károly is típus volt, jogász-típus, de nem a mai jogászé, hanem a régié s épp azért: egyéniség. Az osztrák hadsereg daliás korának maradványa, abba nőtt be és annak maradt — halálig — élő fejfája; a Laube, Gutzkow, Grimm, Grillparzer, Anastasius Grün — s minálunk: az Orczy, Amádé s vitéz kapitány Kisfaludy Sándor — divatjába született, a szent szövetség katonai reakciója után, amikor Mantuában, Milanóban, Velenczében osztrák vezényszó pengett, mikor a gondolat a cenzura gályarabja volt s a »rendszer« bástyája, töltése, szuronyczölöpe, mindene: a hadsereg.

E hadsereg szelleme... Kisfaludy Sándor naplóját, levelezését lapozgattuk a minap, a Himfy szerzője büszkén csap a kardjára: a Kisfaludyak közt nem volt rebellis, csak egy, Bocskay, Bethlen, Thököly, Rákóczi hadát nem szolgáltuk, a császár-királynak voltunk — leszünk — hü jobbágyai. Istenem, így irt Kisfaludy Sándor, aki a szíve-vérét adta volna a magyarságért, a magyar miveltség pallérozásáért, a hazai nyelv tsinosodásáért, — csodálnivaló-e, hogy Fejérváry Géza, aki Josephstadtban született; magyar szót nem hallott, Magyarországról — sokáig — nem tudott mást, mint Lombardiáról: csodálni való-e, hogy Fejérváry Géza olyan fölfogással, olyan Weltbilddel került a parlamentbe, amilyennel került. Csodálni való-e, hogy az ideálja: Pálffy, Fidél, Récesy,

Reviczky, Stadion, Jellasich volt és az élete-üzélya: a legfelsőbb hadur mindenekfölött való szolgálata? A háboru a politika fegyveres folytatása, írja az ösmert hadtörténeti író, Clausewitz, — Fejérváry a visszájára fordította: a politika a háboru békés folytatása. Fejérváry látta a habsburgi világbirodalom naplementét...

*

Nem volt politikus, mondták, pedig az volt, sokkal inkább politikus, mint a fiskálisok, tanárok, kurta-nemesek, csakhogy: katona-politikus volt, ami nem más, csak — sajnos — több, mint a polgári politikus. Végre: ostoba öncsalás Magyarországon arról beszélni, hogy egy tábornagy nem politikus, vagy rossz politikus, csak azért, mert tábornagy; öncsalás, amikor évtizedek óta olvassuk, hogy X. miniszterelnök pozíciója Bécsben megrendült, Y. viszont persona grata, mert Bécs minden kívánságát teljesíti; már pedig Bécs itt: nem egy közigazgatási terület, házak, tornyok, kupolák, sőt nem is az udvar, hanem egy óriási aranygallér és a »minden kívánság«, ami az áruló labancznak parancs: ágyu, hajó, katona! Egyszer azt mondják Bécs, egyszer Albrecht főherczeg, egyszer kamarilla, de mindig ugyanarról a — politikai használatra berendezett — fogalomról van szó, és a rabságban nevelkedettek szemérme, hogy allegóriákban beszélünk akkor is, amikor nem kell, amikor egyszerűen azt mondhatjuk: hadsereg. Mert a Fejérváry-féle felfogás szerint számárság arról beszélni, hogy a hadsereg egy idegen test a polgárság testében, ellenkezőleg: a polgárság egy idegen test a hadsereg testében, kezdetben vala a hadsereg, köréje fejlődött a bürokrácia, aztán jött a polgári institució, amely azonban — igaza van Lassalle-nak — csak kompromisszum, fegyverszünet, ideiglenes egyensúly, mint minden alkotmány, s nem magáért van, hanem magáért az egyensúlyért, s csak addig, amíg szükség van rá. Az osztrák és a magyar közélet kis és nagy problémái, válságai, bonyodalmai és ideái mindig a hadsereg vezérletének a körében dőltek el, Fejérváry Géza e vezérlethez tartozott, hát lehet-e, hát lehetett-e azt mondani, hogy ő nem volt politikus, mert katona volt? Épp azért, épp azért, mert katona volt, épp azért volt politikus, — az osztrák és magyar politika (és míg a kor nagy kérdéseit vérrel és vassal el nem intézték: minden nemzeti politika) katona-politika és — például — az, hogy Tiroiban ki fia lesz postamester, Galicziában tanító, Bukovinában jegyző,

az sokkal inkább függ bizonyos katonai jelentésektől, mint a kormányok, parlamentek, vagy pláne : választók kedvétől. És Fejérváry Géza ezt a, mondjuk : politika fölött sodrott politikát képviselte, és ha rossz politikus volt, mert az volt, nem azért volt az, mert ezt a politikát képviselte, hanem azért : mert rosszul képviselte. Mert szerette, tisztelte bár a polgárságot, de a polgárság jelentőségével, vagy másképp : a polgárság erejének, a polgárság kielégítettségének katonai jelentőségével nem volt tisztában ; a parlamenttel, az alkotmánynyal nem barátkozott meg soha, a parlamentet inkább regálebérletnek tekintette, a civilkormányzást : legföljebb ha kegynek, de semmi esetre polgári kötelességnek, vagy pláne jognak ! Bonaparte Napoleon, aki némileg szakértő katonai dolgokban, nem ösmert katonai tehetséget ; ami, írja valahol, egy katonát előrévisz, az a polgári intelligenciája ; ezt a polgári tehetséget azonban lenézték Ausztria generálisai (Radetzky volt az első osztrák hadvezér, aki az íróasztaltól indult a háboruba), ami persze borzasztóul megboszulta magát : Olaszországban például a katonai párt játszotta el a diplomáciai helyzet minden előnyét. Mi — polgárság — a balkán háboruban láttuk a nagy csapatmozdulatot : hogy helyezkedik az államélet sulypontja a katonai társadalomba, ám Fejérváry Géza békeidőben is a hadseregben látta az államot, a birodalmat, az osztrák-magyar monarchiát, s a képzelhető országlatok legjobbját bizonyára Bosznia-Hercegovinában látta. De : ha nem mint magyar került is a honvédség élére, hanem : mint a nemzetközileg szervezett cs. és kir. hadsereg tábornoka . . . magyar lett a parlament levegőjében, magyar lett, egy Ankerschmidt-lovag — a bársonyszéken.

*

És rossz politikus volt : mert jó ember volt, nyílt és becsületes, a tisztasága ragyogott, mint a sarkantyúja, ha akarta volna, se tudta volna az ellenfeleit gyűlölni, és ha akarták volna, se tudták volna az ellenfelei gyűlölni. A solferinói golyózáporban, mondta egyszer, otthonosabban éreztem magam, mint a magyar parlamentben . . . de ez tuzás volt, és bár a parlamentet sose tekintette másnak, mint egy szűk, vidéki garnizonnak, szerette, hogy szeretik, örült, ha támadták, ha birokra keltek vele, ésmagában talán el is mosolyodott : Istenem, nem is olyan rossz intézmény az egész, csak ne beszélnének annyit ! Jó ember volt és mert jó : bölcs is, mindent elért, amit elérhetett, és ha azon az alkonyati órán végigpillantott a földi téreken, rezignáltan legyintett : rang, karriér, szerelem, miniszteri tárcza, aranygallér, béke és háboru, szó, betű, szenvedés, gyógyulás, élet és halál, mind, mind . . . smarn !

Polónius.

Az asszonyok életüknek éppen az aranyát adják a férfiaknak. Meglehet ; de mindig olyan nagyon is apró pénzben kéri vissza.

Rossz leány éneke.

Mámor lánya vagyok, nem tagadom,
A rontó mámor leánya.
Szüzeketl az ifjut elragadom,
Övéjük az álom, enyém a való,
De istenek szárnyán nyargaló ;
Mit sóhajtások és remek
Leányszemek felfütenek :
Enyém a duzzadt szenvedély, —
Mit bánom, legyek hát ledér,
Százszor örömmel ezér.

Vasalt érényü, balga asszonyok,
A lihegő vágy nem a tiétek ;
Maradék odavetett étek,
Mi jut tinéktek, — enyim özön
S boszuval, szomjjal fölözöm.
Legyek hát megvetett ezér,
S legyen más szent, becsületes,
Mig engem kéjek csókja permétez.
Szentekedő gögök hatása.
Az én vérem dus aratása.

Molnár Jenő.

Hegyi történet.

Irta : ASBÓTHNÉ FERENCZI SÁRI.

Az új magyar író, kinek hosszabb novelláját a *Hét* most kezdi el közölni : nemrég tünt fel egy váratlan és nagy-sikerü regényével. Asbóthné Ferenczi Sári első művét, a *Mary-t*, a Franklin-Társulat adta ki néhány hónappal ezelőtt. A regényt, melyet merőben új név szignált, általános érdeklődés gyűrűzte körül csakhamar, a kritikai rovatokban egyre növekvő elismeréssel írtak róla, végezetül egyik legelőkelőbb esztétánk tárczát szentelt neki. Alig emlékezünk hasonló gyors és meleg sikerre. Aki azonban a *Hét* mostani novelláját figyelemmel kíséri, az meg fogja érteni e sikert. Asbóthné Ferenczi Sári a legfinomabban látó írónók közül való. Szpecialitása a huszadik század dekadens, hervadóan bánatos leányalakjai. Hősnői ezek a nagyvárosi, tulművelt, elfinomodott leányok és asszonyok, kik valami erős, üvegház-melegü kulturában nevednek fel, alig-alig élük az életüket és elszédülnek a szabadság, a nagy problémák és a szenvedések közelében. De ezenkívül is leírásainak ereje és mély költészete, gyengéd szatirája, mely e második hosszabb művében is benn incselkedik : az olvasó kedveltjévé és az irodalmi kritika reményességévé avatják ezt az új magyar írónót.

Ősz volt már, de a szeptember olyan szép volt, mintha tavasz lenne. Akkoriban történt, hogy egy leánynak eszébe jutott felmenni a hegyek közé, az ország határára, egy kis zsidó-orosz faluba.

Magdának hívták, Pestről jött, fiatal volt és okos. A nagybátyja vitte fel Verhovinába, hat órára az utolsó vasuti állomástól, oda, ahol még pajeszt hozdának a zsidók és örökké félnek a lengyel kolerától.

Itt élt egy öreg orosz pap-házaspár, Magda nagynénjének a szülei; rokonok. Rokonokhoz jött.

Hogy lesz, mint lesz ; gondolta, mikor felültek az orosz fiakerbe. Sohasem járt még ilyen helyen és talán itt sem járt még olyan valaki, mint ő. A kis állomás hivatalnoki kara majd felfalta őt szemével,

míg ő az orosz legénynyel kaczerkodott úgy, hogy nézte, a többiekkel meg úgy, hogy nem nézte őket.

Elindultak! Szép, tiszta este volt, csak a völgyekre ülő, fehér köd mutatta, hogy már őszre jár az idő.

A kocsiiban mind a ketten hallgáltak, reggeltől utaztak már együtt és a nagybácsi szemmeláthatólag egész uton szeretett volna valamit mondani, csak nem tudta, hogyan kezdje el. Most végre az állomási jelet, az alkonyat, vagy mi más bátorságot adott neki, hogy szigorú, oktató hangon így szóljon:

— Te, Magda, tudod, odafenn fiatal emberek vannak és te most rám vagy bizva, hát kérlek, légy szives és ne kaczerkodjál.

— Tudhatja, hogy nem törődöm a férfakkal, én egyetemre fogok járni és sohasem megyek férjhez — mondta Magda. Alapjában véve azonban nagyon megörült az ígért hegyi fiatalságnak.

A bácsi komoly ember volt, egy korán elhizott feleségnek köszönte ezt is, meg a karrierjét is (főmérnök volt Dunántul). Nagyon hü volt az asszony és ő most annak a sulya alatt komolyan akart nézni, de még csak harminczhét éves volt, a leány meg nagyon csinos és azért szelidebben mondta:

— Én csak ismétlem, hogy ki ne kezdjél senkivel, érted, senkivel. Vigyázni fogok rád. Tudom, azt hódítod meg, akit akarsz, de én még rám vagy bizva, hagyj fel velem, azt tanácslom.

Magda oldalról felpillantott a nagybátyjára, örömmel véve tudomásul, hogy azt hódítja meg, akit akar, egy mosolylyal nyugtázta ezt a kijelentést, aztán komolykodva mondta:

— Csak bizza rám, Sándor bácsi, majd tudom én már, hogy kell viselkednem. Nem vagyok én azért léha, mert mindig jó a kedvem.

— Jól van jól, ismerem már ezt. Engem azonban nem csapsz be. Arról meg biztosíthatlak, hogy egy kaczer nő sohasem megy férjhez. Bolond is, aki elveszi. Aki úgy tesz, mint te, barátom, az...

— Hát én mit csináltam?

— Az állomáson is mindenki téged nézett, azt hiszed, nem láttam.

Magda ezt is boldogan vette tudomásul, aztán kicsit kaczerán mondta:

— Én nem vettem észre, különben sem tehetek róla, ha tetszem.

— Az én feleségem, fiam, csak nekem tetszett, el is vettem, meg is érdemelte, szeretem is nagyon.

Nem csudálom, könnyű volt neki, gondolta Magda, de hangosan egészen mást jelentett ki:

— Ja, ha nekem Sándor bácsi udvarolna!

Erre nem tudott a bácsi mit felelni, a komoly ember elmosolyodott, a folyó partján a zsidók imádkozták le a péntek estét a csillagos ég alatt, és Magda elhatározta, hogy nem fog különösen tetszeni akarni, de remélte, hogy a dolog az ő akarata és beavatkozása nélkül is menni fog.

*

Tizenegy óra felé járt az idő, mire a faluba értek, Magda csendesen elszunyadt a kocsi sarkában, mikor egy erős, férfias igyekezetű hang verte fel:

— Halló, halló, várjanak.

Megálltak, mire több pardon után felmászott hozzájuk egy brillantin-szagu egyén, aki azt mondta: — Szervusz, sógor. — Magdának meg igen fessen így köszönt: — Kisztihand, Magda nagysám. Kukk! Ugy-e, maga az? Igaz, én még be sem mutatkoztam, Margetich Viktor vagyok. A Viktor, tetszik tudni,

Magduska. Megengedi ugy-e, hogy egyszerűen így szólítsam?

Magda kipakolta a kezét a kendőkből és igen szeretetreméltón felelte:

— Hogyne, kedves Viktor, hiszen rokonok vagyunk.

— He, he, he, rokonok vagyunk, részemről a szerencse.

Nagyon ostoba, gondolta a lány, de azért egészen élénk lett, sőt a haját is kihuzta kicsit a sapkája alól.

Abban a korban volt még, mikor czél a hódítás, tárgy, válogatás nélkül, mikor a lány mindenkin kipróbálja hatalmát, amelynek még alig, alig ébredt tudatára.

Végre ott állt Magda az alacsony ebédlőben, ahova Viktor vezetése mellett jutott, egy köves udvaron és egy nyikorgó tornáczon át. A barátságos, őszhajú, asztmás, öreg papné fogadta, meg a pipázó, kicsit elfogult Manó bácsi, a pap, végül pedig hervadó leányuk Idus, aki kritikusszemekkel méregette mozgékony kis vendégük csinos arcját.

Magda hamarosan megtudta, hogy holnap kirándulás lesz a tiszteletére, hogy a nagynénje már három kilót fogyott a fürdőben és a hónap végére szándékozik visszajönni, hogy ő itt nagyon egyedül fogja érezni magát, hogy a ruhája igen csinos, és hogy ők már megvacsoráltak, csak Viktor várta meg kedves kis rokonát.

Sándor bácsi fáradt volt, aludni ment, Idus a Magda csomagja után nézett, az öreg pap a vejét kísérte el és Magda egyedül maradt Viktorral és a papnéval.

— Na, gyerekek, üljetek le és egyetek. Ugy-e, Magduska, nem veszed rossznéven, hogy egy ilyen egyszerű, öreg asszony tegez téged?

Magda szónélkül kezet csókolt és a papné magához ölelte nagy gyöngédséggel.

— De most már igazán láss hozzá, kis lányom — mondta aztán, és Magda jó étvágygyal fogott a vacsorához.

Klára néni ott ült és nézte őt, meg a fiát. Aztán egyszerre felállt.

— Nekem még dolgom van az udvarban, bocsásatok meg, gyerekek. Viktor, gondoskodjál Magduskáról. Kiment, megállt, visszanezett.

— Ugy ültök itt, mint egy fiatal pár — jegyezte meg mosolyogva, aztán már nyikorgott és pattant is az ócska kilincs, amint becsukta az ajtót maga mögött.

— He, he, he, mint egy fiatal pár — nevetett Viktor. — Kár, hogy csak a vacsora végéig tart a dolog...

Magdának feltűnt, hogy míg a többiek ott voltak, Viktor nagyon csendesen viselkedett, amint azonban egyedül maradtak, még a pillantása is megváltozott. Még egyszer megnyalta a kését, megtörölte a száját, megsimogatta a bajuszát, beszélgetési szándékát jelezve, egyet kacsintott, aztán megkérdezte:

— Igaz hogy maga egyetemre fog járni?

Valami volt a hangjában, ami undorral töltötte el Magdát. Válaszul csak bólintott egyet, aztán jól megnézte Viktort.

A vidéki nőhódító típusa ült vele szemben, szagos, szőke bajusz, fényes, oldalt választékos haj, amely egy merész fűrben volt a homlokába fésülve, piros ajkak, rózsás arc, rossz szabásu, koczkás ruha, szép meggy-szin vörös nyakkendő, sárga pettyekkel, a duzse fajna, tiszteletbéli szolgabíró ur.

Mikor aztán mindent látott, még azt is, hogy a válla vattával van férfiasra tömve, felállt, barátságosan, vidáman jóéjszakát kívánt, kézcsókját küldte

Klára néninek és aludni ment. Viktor megpödörte a bajuszát, nagyon tetszett neki, hogy a kicsike zavarba jött és szokik. Alaposan Magda után nézett, aztán nekilátott még egyszer, zavartalanul az ünnepi vacsorának.

Nagy, hosszú szobában, amelynek egyik végében volt a két ablak és egyik ágy, másik végében az ajtó és a másik ágy, aludt Magda Idussal.

Szemben álltak egymással, a pappleány harmincz éves lehetett, nagyon karcsu volt, magassarku cipőt viselt; erősen kisütött s már gyér hajában, apró, fénytelen, kék szemében egy határszéli csinosság régi nyomait lehetett felfedezni. Magdának egyáltalán nem tetszett, de leküzdötte ellenszenvét és megölelte, megcsókolta őt.

— Hány éves vagy? — kérdezte Ida, miután kibontakozott öleléséből.

— Tizenhét voltam júniusban.

— Igaz hogy egyetemre fogsz járni?

— Persze hogy igaz...

— Furcsa...

— Miért olyan furcsa? — kérdezte Magda, de ebben a környezetben egyszerre ő is furcsának találta és azért gyorsan a kicsomagoláshoz látott.

Kizárta a nagy, lapos bőröndöt, kivett belőle egy könnyű, fehér ruhát, aztán egy rózsaszint, néhány bluzt, vászonszoknyákat és gondosan felaggatta a székek támlájára.

Idus a gyertyát tartotta és nézte.

— Mennyi ruhája van a nagy kisasszonynak — jegyezte meg egyszerre.

— Csak így egy csomóban látszik soknak. De talán a többit holnapra hagyom, te már fáradt lehetsz.

— Hát bizony mi nem érünk rá a henyélésre, mint a városiak — felelte Ida és nagyon örült, hogy olyan jól odamondta az elkényeztetett pesti lánynak.

Magda gyorsan kihuzott egy hálóinget a csomagból, az ágyra dobta és vetkezni kezdett. Ida hamar lefeküdt és úgy nézte, hogyan bontja ki Magda a szép, barna haját. Ugy vizsgálta, ahogy csak nő tud nő. Azt is látta, hogy a kis lány belemosolyog a tükörbe és egyszerre nagyon gyűlölte őt, amiért olyan fiatal.

Magda, amint bebújt az ágyba és elfújta a gyertyát, igen otthonosnak érezte magát.

— Idus, alszol? — kérdezte.

— Nem.

— Olyan jó itt nálatok.

— Örvendek, ha tetszik.

Barátságatlanul mondta, legalább Magda úgy érezte és ez bántotta, meg akarta nyerni az Ida szívét, mert hozzá volt szokva, hogy mindenki szereti.

Hamar felkelt, végigszaladt a szobán, az Ida ágya szélére ült és megcsókolta őt.

— Meg fogsz fájni — mondta Ida.

— Nem, igazán nincs hideg, én hozzá vagyok szokva, hidd el. Sándor bácsi is mindig féltett utközben... különben is Sándor bácsi nagyon furcsa volt. Az étkezöben a feleségének néztek és nagyon zavarba jött. Igazán zavarban volt az öreg.

— Szeretnéd, ha már asszony lennél, Magda?

— Nem tudom, arra még nem is gondoltam. Az iskolában beszéltünk néha róla, az igaz. Különbö — és Magda nagyot sóhajtott — az olyan szegény lány-

nak, mint én, nem sok kilátása van a férjhezmenésre. Most megvan mindenem, de csak amíg a papa él, ha ő egyszer behunyja a szemét, vége a nagy fizetésnek és én kinn vagyok az utcán. Nem igaz? Azért kell nekem tanulnom, hogy megkereshessem a kenyeremet és meg tudjak élni magam is. Persze jobb, ha az ember férjhez megy, de csak ahhoz, akit szeret, akkor gyönyörű lehet a házasság.

— Még sohasem voltál szerelmes, Magda?

— Ó hogyne, sokszor a tánczórán, meg egy szép hittantanárba... Csak ketten voltunk a vallásórán, nem volt több református az osztályomban. Egyszer megbetegedett a papunk és egy nagyon fiatal, fess jött helyette. A társam is hiányzott két hétig és mi egyedül voltunk négy órán a szép pappal. Akkor persze beleszerettem, de ő is egy kicsit belém, már hetedik gimnázista voltam.

— Gyönyörű iskola lehetett, ahol ilyesmi történik — jegyezte meg Ida, és nagyon örült, hogy már ennyire romlott a kicsike.

— Kérlek, az iskola nem tehet róla, egyszerűen elfelejtették, hogy Bikali Mária, aki hiányzik, református és hogy én egyedül leszek vele. Nem is hiszed, hogy irigyeltek a lányok, mindig kiszöktek a zsidók, meg a katolikusok és benéztek az ablakon, hogy lássák, mit csinálunk.

— Jó, jó, ez csak olyan, de másként, komolyan nem szeretél még senkit?

Magda elgondolkozott egy pillanatra, de az éjszaka titokzatosan sötét volt, ő sohasem aludt még együtt idegen lánynyal és azért az érdekesség kedvéért elmondta egy ifjúkori nagy szerelmét is.

— De igen, Ida, szerettem, hiszen bevallhatom, tudom, nem mondom el senkinek. Már három éve volt, tizenöt éves voltam akkor, ő meg orvosnövendék, Ödönnek hívták, együtt nyaraltunk. Gyönyörű volt. Aztán külföldre utazott és én azóta nem láttam. Egy barátnőm találkozott vele Bécsben és Margit írta, hogy mindjárt rólam kezdett beszélni. Szeretnék találkozni vele. Akkor, régen nagyon szerettem.

— Most is szereted még?

— Hidd el, Idus, még sohasem beszéltem erről, de neked bevallom, hogy szeretem még mindig, reménytelenül, de szeretem.

— Miért reménytelenül, ha ő is érdeklődik irántad, akkor jóformán a menyasszonya vagy.

— Ó Istenem, menyasszonya! — Magda legyintett a kezével. — A férfiakra olyan kevésbé lehet számítani, meg aztán...

— Meg aztán, úgy látszik, a Magda kisasszony szívében sem lehet éppen bizni. Talán azóta más tetszik. Nem?

— Nem, Ida, igazán nem. Tudod, azóta nem is igen találkoztam más olyan fiatalemberrel.

— Szóval, ha neked egy olyan előkelő doktor kurizál, a mi egyszerű fiatalembereink nem számíthatnak tetszésedre?

— De, Ida, mondtam már, hogy három éve nem is láttam.

— Szép kis csapodár nő, akinek három év elég a feledésre. Én, ha szeretnék valakit, azt az egész életre szeretném.

— Te olyan nagyszerű nő is vagy, Ida, Sándor bácsi is mesélte már az uton, hogy milyen szived van. Hogy te csak azért nem mész férjhez, mert nem akarsz itthagyni a szüleidet. Én nem tudnék ilyen jó lenni. Igaz hogy a mamád nagyon aranyos, a Manó bácsi is, és Viktor is kedves, szóval mindenki.

Toll és tör.

— máj. 1.

A HÁBORUS IZGALMAKAT, melyeken nemrég átestünk, szinte érthetetleneknek tartjuk, ha elolvastuk Berchtold gróf expozéját. Lázunk, idegességünk és félelmünk nem remeg a külügyminiszter szavaiban és e nyugalom láttára mulatságosnak tartjuk, hogy pár hónappal ezelőtt oly kinosan vergődünk egy komoly konfliktus lehetőségének hatása alatt. Hát vaklárma lett volna mindaz, amit a csapatok koncentrációjáról, a délkeleti és északkeleti határok védelméről beszéltek? A külügyminiszter úgy beszél a balkán államokról, Orosz- és Franciaországról, hogy rágalomnak látszik az a korábbi feltevésünk, mintha ezek az országok a béke felforgatására gondoltak volna. Ez a nyugalom bánt, mert bármily komoly az ábrázata, mi gunyos vigyorgást látunk rajta: kinevet, amiért oly ostobák voltunk, hogy hittünk a háboru veszedelmében. Örvény szélén, egy nagy tragédia kellős közepén láttuk magunkat és a külügyminiszter azt mondja, hogy mindez merő álom volt. Ébredjünk tehát, még ha ez kissé nehezen is megy! Mert ez az expozé olyan monoton, hogy alkalmasabb az elaltásra, mint a felélesztésre.

HIRESEK ÉS KIVÁLÓK, egytől-egyig nagyszerűek azok az idegen asszonyok, akik minket magyarokat tanítani és nevelni akarnak. De esküszünk, hogy ilyen kiváló asszonyok tucatjával akadnak a magyar asszonyok között is, akiknek egyetlen hibájuk, hogy nem tudnak úgy nagyképüsködni, mint a németek és nem csinálnak oly nagy dolgot abból, hogy valamelyest ők is be vannak már avatva a társadalomtudományba s hogy ők is ösmerik már a nemzetgazdaságtannak azt a néhány fejezetét, mely minden ilyen német asszony utipodgyászában egyformán megtalálható. Szeretnők, ha a magyar asszonyok önértetesebbek lennének s jobban biznának önmagukban. Több merészséget! A magyar társadalom jobban jár, ha itt a magyar nő egyénisége diadalmaskodik. Ennek a diadalnak első feltétele, hogy kiszabaduljon az idegen nők nevelése alól. Mert borzasztó lenne, ha a magyar nő temperamentuma meg-sávanynodnék a feminizmus német gouvernante-jaitól.

A MUSZKÁKKAL IJESZTGETTEK s miután az ijesztgetést senki sem vette komolyan, tágra nyitott szemekkel kérdik az országtól: mi ijeszteni akartunk? Eszünkbe se volt. Rendben van. Végre belátták, hogy Magyarországon nem gyakorolhat fejedelmi jogokat se a német császár, se a köztársasági elnök, se az orosz cár. Lesték: mikor izeni meg Vilmos császár Ferencz József ő felségének: ez a Károlyi Mihály aláássá a hármasszövetséget, ha még soká kell a hatalomra várakoznia. Követelem tehát a szövetség érdekében, hogy Tisza távozzék és helyét foglalja el valamelyik ellenzéki politikus. Az üzenetre hastalan vártak s hogy valamelyes eredményt mégis felmutassanak, azzal büszkélkednek, hogy Európa sokáig idefigyelt és a nehézféfogású szenilis Európa végre megjegyzi magának, hogy Budapest nem Bukarest. Az eredmény nem megvetni való, csak hogy ezt már rég kiverekedte magának — Bukarest.

A TUDOMÁNYNAK ARRÓL A JOGÁRÓL, hogy szabadon kutathat a múltban és jövőben, egészen megfélekedtünk abban a nagy lármában, melyet Polónyiék csaptak a Szeffü-könyv körül. Ez a jog csak most jutott eszébe néhány tudósnek és professzornak, akik férfias bátorsággal kövelelik e jog tiszteletben tartását. Az akció ugyan üdvös és tiszteletreméltó, de attól tartunk, hogy a kutatás jogának reklamátlásával még inkább felforrallják a műharagot és műszennvedélyt, mely egyik-másik politikust a könyv megjelenése után előtölte. Mert a politika szájaskodói semmitől sem félnek annyira, mint a jogtól, mely a történetírónak a kutatás szabadságát biztosítja. Ezek a szájaskodók már a jelenben beállították magukat a históriába és a saját beállításukban úgy festenek, mint a legfenköltebb jellemek. De mi lenne, ha a jövő történetírójának megadatnék a jog, hogy e jellemek arczképét kikorrigálja. Mi lenne, ha száz év múlva akadna történetíró, aki könyvet írna arról, hogy Polónyi Géza nem volt akkora nemzeti hős, amilyennek a saját kora látta a Szeffü-afférban? És bizonyos, hogy fogják születni olyan történetírók is, akik a mostani kor politikai történelmét revízió alá veszik. Ez gondolatnak is borzalmas, de csak a szájaskodók szédelnek el ettől a lehetőségétől. Mert az utókor belenyugszik ebbe a revízióba. A jövő generációk közt aligha akad olyan, mely hazadrulásnak fogja bélyegezni, ha valamely történetíró letépi a mai nemzeti hősök homlokáról a babért.

A Star.

Irta: KOZMA ANDOR.

Az Operában felhúzták a függönyt s a nézőtér el-sötétedett. A közönség a kivilágított színpadra szögezte ezernyi szemét. De Marziánt, ki egy sarokzártszéken ült, nem érdekelte a játék, hanem a páholyok homályba borult során futtatta végig tekintetét.

Érdemes volt.

Egy földszinti páholyban, mintha valamely csodás, rejtelmes ragyogású nagy szentjánosbogár lengett volna, melynek kisugárzó és szétderengő fehér fénye legyőzi maga körül a sötétséget. A fényködben ki lehetett sejteni egy női nyak nemes vonalát, némi finom csipkerészlet pihegését, sőt azt is, hogy e látományok körül elegáns rajzu alakok vannak jelen és vesznek a homályba.

— Soha búbajosabb tüzi gyémántot! — gondolá magában Marzián. — Most már nem bánom a nagy utat Erivántól eddig. Világosító Szent Gergelyre mondom, ha ezt el tudom csipni, végképp abba hagyom mesterségemet. Nem vagyok kapzsi. Egy millióval gazdagabbá lenni, nekem elég. Ezt a követ pedig becsülöm annyira.

A felvonás végéig le nem vette szemét a páholyról. De mikor a függöny legördült s a nézőtér kivilágosodott, udvarias előkelő idegenül, kimérten, de kintartóan tapsolt. Aztán látcsövével hanyagul nézdegélt szét a közönségen. Csak úgy mellékesen szemügyre vette azt a páholyt is, mely titkon annyira érdekelte. Végül, előkelő világfi-modorban, melyre nyugaton végzett nagy munkái közt tett szert, megszólította a mellette ülő fiatalembert szép francziasággal:

— Uram, én itt idegen vagyok. Nem lenne kegyes megmondani nekem, ki az a bájós hölgy abban a páholyban, akinek olyan szép ékszerei vannak?

És nem arra a páholyra mutatott, melyre kíváncsi volt, hanem az attól harmadikra.

Fiatal szomszédja, valószínűleg bankhivatalnok, mágnáskörökben való avatottságát óhajtotta észrevétni vele s azt felelte, hogy az a bájos hölgy szót sem érdemel. Az csak valami börzeágens felesége s ékszerai sem szolidak. Hanem ha már bájos nőt és csodaekszert akar valaki látni, akkor amoda tessék nézni, amarra a páholyra. Az Hadházy-Burford hercege, a dúsgazdag magyar-angol arisztokrata család fejéé. A remek lady pedig, aki abban a herceg mellett ül, az maga a hercegné, nyakában a Star nevezetű híres családi gyémánttal. Erről a köről már monográfia is jelent meg az angol könyvpiaczon, s benne van leírása és története az amsterdami nagy gyémánt-repertórium-ban is.

— Valóban szép hölgy, — válaszolt Marzián — a gyémántja is alighanem az. No de én ebben nem vagyok szakértő. Nagyon köszönöm a kedves felvilágosítást.

A következő felvonás alatt megint a Star varázslatos fénye vonzotta szemét, ellenállhatatlan mágneserővel. Beleszeretett, beleőrült ebbe a köbe. Elhátározta, hogy vagy megszerzi még ma, vagy meghál érte. Nem volt ideje és türelme hosszú tervezetésre. A legvakmerőbb, legbrutálisabb módszerre határozta el magát, amelylyel különben, gyorslábú fiatal csirkéfogó korában, élete szerencsáját alapította meg.

Kiment a nézőtérrel, jól megnézte a páholyfolyosót. Megállapította, melyik a rendes kijárás, melyen a páholyközönség a kocsikhoz jut. Talált azonban egy vész-kijárást is, éppen a herczegék páholyajtájával szemben. Ez be volt zárva. Ő, senkitől észre nem véve, a mindig nála lévő álkulcsccsal könnyen felcsatintotta a zárát. Majd kiment az utcára s automobilját, melyen jött s mely várt reá, odaállította kívül a vész-kijárás elé. Aztán bement megint a rendes bejárón a páholyfolyosóra. És várt, odasimulva háttal a vész-kijárat ajtajához s szemét a herczegék páholyára szögezve.

Nemsokára néhány urasági lakáj jelent meg a páholyfolyosón, karjukon uraságaik felöltőivel. Ezek közül egy, éppen közte s a herczegék páholyajtaja közt állt meg, egy nagy női köpenyt készítgetve ki, hogy menten feladhassa a herczegnére, amint az kilép. Alig pár percz múlva nyílt is már a páholyajtó s elsőül csakugyan a herczegné lépett ki. A lakáj oly magasan és szélesen terjesztette ki a nagy köpenyt, hogy azzal a mögéje osont Marziánt egészen elfödte a herczegné tekintete elől.

Ebben a pillanatban, egyetlen villámgyors fogással a köpeny felett, a Star Marzián kezében volt. A finom platina-láncz, melyen lógott, úgy elszakadt, mint egy czérnaszál.

Még el sem hangzott a herczegné sikoltása, még meg sem fordult a nagy köpenyt kiterjesztő lakáj, Marzián már künn volt az utcán, már megint becsatintotta a vész-kijárat zárát, már beugrott automobiljába s az már száguldott vele a hotelig, melyben ő szállva volt. Még csak a legcsekélyebb üldözési zajt sem hallotta maga mögött, egy pillanatra sem. Boldog volt.

Még boldogabb, mikor gondosan magára zárta szobája ajtaját, lecsavarta a villanyt s teljes sötétben maga elé tette a Start.

A búbajos gyémánt rejtelmes fehér fénye bederengte színté az egész szobát.

Marzián alig aludt ez éjen a gyönyörűségtől.

Reggel, bensőleg izgatottan, de külsőleg teljes nyugalommal ment le a kávéházba. Kezébe vett egy friss lapot s noha nem értette, megtalálta benne vala-

hol, a lap vége felé, a Hadházy-Burford nevet, meg a Star szót is. Csak azon csodálkozott, hogy nem volt hozzá valami sok irva, s ami volt, az sem volt valami feltűnő helyen.

Hogyan van az, hogy ebben a városban egy-millió vakmerő rablás nem nagy szenzáció?

A francziául tudó beszédes főpinczér, ki finom vendégnek nézte őt, kénytelenül is megmagyarázta neki e rejtélyt. Mialatt ő fizetett, nevetve elfecsegte neki, hogy tegnap este az Operában valami ismeretlen zsvány nagyon becsapódott. Letépte Hadházy-Burford herczegnő nyakáról a kösöntyüt, abban a hitben, hogy az a bizonyos világhírű Star gyémánt. A herczegék azonban rögtön megnyugtatták a rendőrséget, hogy nem az. A Star nyugodtan fekszik a herczegi kincstár pánczélszobájának aczélszekrénye mélyén. A herczegné ezt eddig csak nagy udvari reprezentációkra és exkluzív arisztokrata ünnepélyekre vette fel. Amit a színházban szokott viselni, az csak a Starnak igen jól csinált, de vajmi csekély értékű másolata. Hanem hogy a közönség is megnyugodjék, az igen népszerű herczegné megígérte, hogy most az egyszer, a mai opera-előadásra az igazi Start teszi fel. Azt persze ma úgy fogják őrizni, hogy közelébe sem juthat semmiféle zsvány.

Marzián le volt sujtva, de még nem egészen.

Hát az ő Starjának bűvös fénye? . . .

Hátha a herczegék hazudnak? Hátha a rendőrség hazudik?

Nem taktikából híresztelik-e értéktelen utánzatnak az ellopott Start? Nincs-e az tervükben, hogy ezzel a tolvajt elbolondítsák s valami esztelenségbe ugrassák?

Nem lehet manapság hinni az embereknek. Igen erkölcssten már a világ. De ő, Marzián, vén róka, ő vigyázni fog.

A nap jó részét bezárt szobájában töltötte, vizsgálva a gyémántot. Szépnek találta azt napvilág mellett is, de nem szebbnek, mint aminőket az ékszerész-kirakatokban látott. Sőt, egy bevallottan hamis gyémántkereskedés kirakatában, melyet jól megnézett, mintha néhány utánzat még szebb is lett volna. Pedig azok árai feltűnő nagy számjegyekkel 5—10 koronára voltak kiczédulázva.

Az ördög igazodik el ezen! Az igazi gyémántok a legszebb ékkövek, de, úgy látszik, a nem igaziak még ezeknél is szebbek.

Szerette volna a zsebében hordozottat bevinni valamelyik jobb ékszerészhez, hogy szakértőileg meghatároztassa minőségét és értékét. De félt, hogy éppen ezt czélozza a rendőrség az ő zsákmányának utánzatul elhíresztelésével. És nem merte megejtetni a próbát, mely bizonyosan az ő elfogatására vezetne.

Alkonyatkor kíváncsiságban égve sietett az Operába. Most már csak szerény karzati ülőhelyet választott, de azt éppen szemben a Hadházy-Burford herczegi páholylyal.

A páholyban csakugyan megjelent a gyönyörű, mosolygó herczegné ma is, előkelő környezettel. És hattyu-nyakán teljesen olyan gyémánt kösöntyü ragyogott, mint tegnap.

Marzián düledt szemmel meredt a páholyra, várva a nézőtér elsötétítését.

Megtörtént. A függöny felgördültével egyidejűleg homályba borult a páholy.

S ime, a sötétségben, a herczegné nyakán a mai Star még varázslatosabb, még rejtelmesebb fehér fényben szikrázott, derengett, világított, mint a tegnapi.

Marzián már csak ahhoz az egy utolsó remény-szalmaszálhoz kapkodott, hogy hátha a két Star iker-

gyémánt. Tudta, hogy a gyémántok között nem ritkaság a két egészen egyforma példány. Tán a hercegi család is ilyen ikerkristályt szerzett s csak elővigyázatból, vagy Isten tudja mi okból titkolta és titkolja, hogy az egyetlen Star voltaképpen kettő.

Szaladt haza hotel-szobájába. Bezárta, besötétítette s kitette maga elé a Star nála lévő példányát.

Hiába!... Nem volt annak egy szikrányi tüze, fénye, derengése sem. A szoba tökéletesen sötét maradt. A szem oly kevéssé sejtette ki a sötétben, hogy hol a gyémánt, mint akár azt, hogy hol a csizmahuzó.

— Ma vagyok-e én vak, vagy tegnap álmodtam? — rebegé Marzián kétségbeesetten.

Hamár győzött józan pesszimizmusa. Igenis tegnap csalódott. Fel volt izgatva a képzelőtehetsége: olyat látott, ami nincs. Ez a nála lévő Star csakugyan csak nyomórult utánzat. A színházban, hol mégis esett rá valamely eltévedt sugár, a tündöklő szinpad fényzőnőből tükrözött vissza egyet-mást. De belső saját fénye tegnap sem lehetett semmi, mert hiszen bizonyos, hogy ma sincs.

Marzián bölcs, vallásos, belenyugvó ember volt. Lehetett is már, mert gyémánt nélkül sem érezhette magát valamely szegény ördögnek. Odahaza Erivánban rég kivívta maga részére az örmény nábob nevezetet. Már ugy sem gazdagodási célból indult volt új európai tolvajkörütra, hanem csak unalomüzből, kalandvágyból, régi művészetének újra felébredt szerelméből.

— Isten ujja, hogy mindjárt az első új munkánál ily rutul megjártam. Az ég arra int: maradjak veszteg. Elégge duskálok már földi javakban. Hagyjam most már azok szerzését másokra, akik még rászorulnak. Nekem már csak istenes, kegyes életre legyen gondom. Hozzak végre inkább áldozatokat egyházamnak semmint újra meg újra a magam zsebet tömjem.

S ily okos, nemes gondolatoktól jó utra térítve, letett arról a szándékáról is, hogy a nyomorult utánzatot behajítsa az ablaka alatt folyó Dunába. Ó, nem!... Inkább hazaviszi azt örmény hazájába s nagylelkűen odaajándékozza az ecsmiadzini híres kolostornak, melynek templomában a Szűzanya-oltárkép koronájából ugyis elrabolta a középső drágakövet már másfél száz esztendeje az átkozott török. Mily nemzeti és keresztényi öröm lesz, ha a rég érzett hiányt kipótolja ezután az ő Starja!

Másnap csomagolt s utnak indult vissza, haza.

Egy hét múlva már megjelent az ecsmiadzini ősi kolostor priorjánál s azt mondta neki:

— Szentséges atyám! Odavoltam Európában, hogy megvásároljam akármilyen áron is a legszebb gyémántot, ami kapható, a Szűzanya koronájába. Ne kérdezd, mint áldoztam fel e szent célra fele vagyonomat! A jókedvű adakozót szereti az Isten. Ime, vegyed e remek gyémántot s illesztesd még ma illő szent helyére, ahová szántam.

A prior, az egész kolostor, az egész Eriván, az egész örmény nemzet ujjongott az örömtől s lelkesen hálálkodott a nagy áldozatért a nemes nábobnak.

A harangok zugása, a füstölők lengése, az orgona bugása közt illesztették be mihamar a remek gyémántot a Szűzanya-oltárkép koronájába.

... Ez örömnép után óriási menetben vonult a papság és a nép Marzián nábob pompás villája elé s órákig éljenezte a nagylelkű adományozót, aki az egyházat ily mérhetetlen kincsessel gazdagította.

Mikor azonban beállt az est sötétje s Marzián már éppen lefeküdt volna, a prior s még egy sereg szerzetes örült-elragádtatással tört be hozzá még egyszer.

— Ó, Marzián, ó, nábob, áldott légy! Még egyszer, még százszor áldott! Mert tudod-e, hogy amióta templomunkban sötét lett, a Szűzanya koronájában úgy tündöklök, ragyog, dereng az a gyémánt, mint egy nagy, rejtelmes világítótestű szentjánosbogár!

— Csakugyan? — kiáltá kissé nyersen s meglepődötten Marzián. — Hiszen akkor...

Itt elnyelte a további szót, mert az az lett volna, hogy »hiszen akkor mielőbb megint visszalopom«.

Azonban hamar felöltözött megint s azt mondta, hogy maga is rögtön szeretné látni e csodát. És fölkerelkedett a priorral meg a többi pappal s rohant velük együtt az éjbeborult templomba.

Beléptek.

— Látod, hogy ragyog, hogy tündöklök, hogy dereng! — ujjongott a prior s a papok serege.

Marzián nézett, nézett a nagy sötétségben arrafelé, amerre az oltárképet tudta, de nem látott semmit. Éppen semmit. Számára oly teljes-tökéletesen sötét volt és maradt a templom, amilyen valósággal kell is, hogy legyen, mikor a hatalmas csarnokra leszáll a világtalan, fekete éj.

Szive megint megnyugodott. Megint nem sajnálta többé ajándékát a templomtól. De óvakodott elrontani a prior és a többi pap kedves rajongását. Arról nem szólt, hogy ő nem lát semmit, csak kenetes hangon, mintha a szentírásból idézne, kiáltá:

— Bizony mondom néktek, hogy látják a fényt, akik hisznek benné!

Krónika II.

A hesszeni csapatok...

— máj. 1.

Az udvari levéltár rácsai kinyitlak, a szolga felgyújtotta a villanyt és egy csöndes, végtelen nagy teremben voltunk. Ezer meg ezer barna fasciculus lepte el a falakat s a vezetőm, kinek minden oka meg lehetne az izgatottságra, nyugodtan ment előre a labirintusban. A Habsburgok története nyugodott körülöttünk. Millió és millió ember sorsa, akik elesetek háborukban, vagy meghaltak békés, törvényes rend közepett. Az alattvalók, kikről szólottak ez akták, kiknek érdekében íródtak, vagy akiket el akartak nyomni velük: nincsenek többé. Az uralkodók és a miniszterek, a kancellárok és a szekretáriusok is elporladtak már. De az akták engedelmesen és szoros rendben várnak a polczokon. Valaha mélységes titkokat őriztek, tömegek kíváncsisága égett körülöttük: de hasztalan. Ma irántuk is már csak kevesen érdeklődnek. Néha, egy-egy napon, odalép hozzájuk valaki, világosságra viszi sápadt pergamenjüket és nagyítóval vizsgálgatja őket. Aztán gyakran mosolyog rajtuk, vagy összeránczolja felettük a homlokát. És ítélkezik. Ezek az ítélőbírák rendszerint egyszerű — sokszor kopott — emberek. És részvétlenül néznek a betűkre, melyeket egy gyémánttól ragyogó ujj egykor vetett papírra, márvány asztalokon, bisszus és bibor árnyékot borítva föléjük.

A vezetőm, ki fiatal életét adta oda a levéltár homályának, megérint. Menjünk tovább. Egy külön teremben üveg alatt hevernek a legnagyobb kincsek. Ennek az óriási bányának legféltettebb gyémántjai. Talán két-háromszáz levél, szerződés, rendelet, autogramm. A bécsi udvari kincstár diadémjei nem érnek ennyit. Ámulva és szédülve állunk itt meg valamenynyien, rajta nyugszik láthatlan erővel a történelem, az emlékek és a tradíciók sulyos légoszlopa. Ha drágakövekre lehetne váltani a tudományos értékeket, akkor meg kellene itt vakulnunk a csillogástól; az egyik sarokban rubintként látnók Napoleon vészes aláírását, máshonnan, mint enyhe gyöngysor, fénylene felénk egy török béke szelidbetüs oklevele. A vezetőm, kinek pedig elég oka van haragudni Magyarországra, rámutat egy pár magyar emlékre.

Egy nagy, komoly pergamen lóg az üveg alatt, ezeröttszázötzből való és az ország összes rendjei ráaggatták pecsétjeiket. Bakách nádor nevével kezdődik az írás s a végét már el-elfödi a sok száz piros, zöld és lila szigillum. Az egész magyar nemesség a Rákoson... Kimondották, hogy többé idegen házból való királyt nem választanak. Hogy került ide ez az okmány? Minden magyar nemes kapott belőle egyet. De mindegyik elvesztette az írást. Csak egy maradt belőle: amit a bécsi császár szerzett meg magának. Ő megtartotta és vigyázott rá. Jó az ilyent megőrizni. A büszke nyilatkozatot tehát csak egyvalaki tette el: az az idegen házból való uralkodó, ki ellen kiadták.

A szomszéd szekrényben magyar írás. A budai pasa irat levelet magyar diákjával a bécsi udvarnak. Jelenti, hogy mellékelve küld valamit a császárnak. Zrinyi Miklós fejét, kit éppen megöltek Szigetvárnál. Kár volna ennek a szép fejnek karóba kerülni. Kár volna, hogy madarak ennék ki ezeket a tüzes, gyönyörű szemeket.

Török idők gyengéd színei játszanak a vitrinák alatt. Ezüst zsákok, mikben Bécsbe hozták a béke-okmányokat. Nagy, halvány-arany szultáni aláírások, nyugalmas, lassan kanyarodó keleti betűk, miknek opálján még rajta csillog valami egy hajdani ezeregyéji, mesés hatalomról. Dekadens ázsiai pompa a piros és kék inicziálékon. De itt-ott újra öreg magyar betűk. Losontzi István ír Temesvárról levelet a császárnak, hogyha nem segít rajta, ha nem küld tüstént felmentőket, akkor ott pusztulnak el mindnyájan a török ágyuk füstjében. Nem is irt több levelet Losontzi István.

Egy forduló és ott a szekrény, mely a korzikai leveleit őrizi. A többi akta szerényen szorul hátra. Napoleon megkéri az osztrák hercegkisasszonyt. (Milyen erőszakos és kegyetlen aláírás.) Napoleon jelenti az apósának, hogy a felesége anya lesz. (Milyen diadalmas, ujjongó autogramm.) Aztán a harmadik levél... nem, azt már Metternich írta Párisból sajátkezűleg, reszkető ujjakkal, »nachts«, urának, a császárnak: Buonapartét ma délután a Bellerophon nevű angol hajóra vitték és elindultak vele Szent-Ilona

felé. És az a vörös bársonykönyv ott mellette: »Acte final du congrès de Vienne«. Az első oldalon nyugalmas harmóniában állnak egymás mellett a zaklatott és pihenni készülő államok. A Bourbon-czimer alatt Talleyrand nőies, lágy aláírása. Mire a szekrény végére értünk, Európa újra nyugodt és lassan elalszik.

A tekintetem most egy széttépett diplomára esik. Ez a széttépett papír Csehország alkotmánya. Rudolf császár állította ki ezerhatszázkilenczben, azután jött a fehérhegyi csata s a Burgban áthasították az aktát. A pecsétet letépték róla. Csehország megszűnt szabad ország lenni. Most ott függ az okmány, mely életet, fejlődést és boldogságot jelentett millióknak: némán, tétlenül, sebesülten s muzeumi száma van. Ez a papír, a maga számtalan apró, kaligrafikus betűjével, olyan, mint egy temető. Egy nép pusztulása. A halál hidegsége árad le róla.

Még egy pillanatra megállít a kíváncsiság. Elrejtve a nagyobb okmányok között, meghúzódva egy sarokban, egy megtépett papirlapot látok. Olyan, mint egy ülési jegyzőkönyv skelettje. Jelszavak, rövidítések, írka-fírka. Ránézek a magyarázó-táblára: ez József császárnak, az elsőnek, Rákóczi ellenfelének kezeirása. Ő felsége elnökölt egy titkos tanácsülésen, ahol megbeszéltek a kormányzati ügyeket és a császár röviden lejegyezte magának, miről lesz szó. Az első tárgy, úgy látszik, katonai ügy lehetett, mert a császár odairta programképpen: »Die Truppen bleiben in Hessen«. A hesszeni csapatok megmaradnak a helyükön.

Kétségtelennek tartom, hogy a titkos tanács engedelmességet is és a hesszeni csapatok sorsa ezzel eldőlt. Az öt szóból, amit a császár odairt, rögtön valóság lett, mely a seregek, káplárok, tisztek és tábornokok életét szabályozta.

A következő sorban már más programpont van: a magyar viszonyokról. A harmadik sor azután egy harmadik ország sorsát döntötte el. A császár jegyzőkönyvét nézem, ezeket a ma már halott, értelmetlen jelzéseket, melyek egykor minden ellenőrzés, parlament és miniszter nélkül: rögtön életté és valósággá váltak. A hesszeni csapatok megmaradnak a helyükön... Ez a pár szó elég. A császár leirta és a többiek engedelmeskedtek. Valami vészes, rettenetes meleggel csap ki ebből a roncs, sárga papirlapból: a hatalom.

A vezetőmet figyelmeztettem, hogy a császári jegyzőkönyv alján mennyi írka-fírka látszik. Ő felsége, úgy látszik, unatkozott, és mialatt a többiek beszéltek, telerajzolta a papírt. Öntudatlanul, szórakozottan. Istenem, min járhat egy uralkodó esze? Odahajlok a papirhoz és nézem a rajzokat. Az egyik egy akasztófa, két ember lóg rajta. Elég ügyes kis kép. A másik... mi is ez? Egy keréketörés — úgy látszik — és köröskörül összezuzott emberi tagok. A császár szépen tudott rajzolni. És ez alkalommal határozottan unatkozott.

Szabolcsi Lajos.

Ki vagy?

Ki vagy? Ne szólj!
Nem tudom és nem kérdem.
Te vagy a vágyam
És sugárzó vérem.

Honnan is jöttél?
Soha ne felelj!
Te vagy a forrás,
A habzó kehely!

Te vagy a titok,
Lágyan surranó,
Életpohárból
Kéj, kicsurranó!

Ki vagy? Hol lakol?
Álmomban — belül.
Oh honnan jöttél?
Érzem: messziről!

Ne szólj! Szemeid
Égő ablakok.
Te vagy a tűz,
Mely vérzik és lobog.

Vidor Marczel.

Két jubiláns.

I.

Hegedüs Gyula.

Annyi bombont és bonmot-t adtak át neki, hogy a jubileumi kelléktárban pusztán egy szerény, de nem értéktelen és nem érdektelen igazság maradt a számomra, egy fakó cukorka. Ezt a cukorkát tudtommal még nem veték észre a skatulya alján és nem is nyujtották át. Más helyütt megrajzoltam színészi portréját. Itt csak egy kis megjegyzésre szorítkozom. Hegedüs Gyula a színművészetben handicap-versenyt futott. A színészt az Isten teremt, mind a két kezével, sárból és szikrából. Még a költő se »születik« annyira, mint a színész. Mert a költő csak a láthatatlant kapja fölülről, égi protekcióból. A színész a testet is onnan kapja. Testén pedig nem változtathat földi hatalom, még a borbély, még a szabó sem. Hegedüs Gyula szikár és férfias habitusa, mozgékony arcza, meleg, éles szeme a színpadra rendelte, csakhogy az ajándékok mellé kapott egy groteszk és bátor orrot is. A nagy orrot a rómaiak a szellem és a bölcsesség jelének tartották. Mi is annak tartjuk. A színésznek azonban akadály. Minden feltűnő testi sajátosság utjában van, még a tulságos csinoság is, olyan arcza van szüksége, amely közönyös, amely semmit se jelent s mindent jelenthet. Amikor fellépett, akkor ébredezett a színjátszás új stílusa, a naturalizmus. Számára nagy, cyranói orra volt a naturalizmus. Ez az orr, amely a kontár-és hősi színigazgatók véleménye szerint a bohó-

zatra predesztinálta, figyelmeztetője volt, hogy a hangjával nem szabad fuvolázni, zöld lámpák alatt holdfényben tilos epedőn kifárni a karját, nem garázdálkodni, de garázdálkodni kell. A kómikum veszélye állott előtte. Testi feltűnősége minden tankönyvnél meggyőzőbben — végzetesen — szabta meg az utját, a színjátszó stílusát. Az akadály minden művésznél javára szolgál. Jó, hogyha a szónok eleinte dadog. Az a szónok kavicsot köt a nyelve alá és úgy tanulja a demosthenesi mondatokat. Nem szeretem az író, aki nem vergődve ír. A könnyűség könnyelműségre csábítja. Azt kell hinnem, hogy nincs is mondani-va, nem érzi a végtelen feszülést, az alkotás görcsét. Sorsa bizonyára az lesz, hogy ponyvaregényeket firkál, az írás tenoristájává válik. Láthatatlanban elitélem a piktort, aki úgy ken a vászonra a festéket, mint a kenyérré a vaját. Az igazi művésznél mindig teher a tehetsége súlya, birkózik önmagával, az érzése roppant tertével, a teremtésre serkentő hibájával, amely csak az avatatlanok előtt hiba, alapjában erény, a tehetsége mindentől és mindenkitől különböző színe és ize. Amikor győz, önmagán győz. Az igazi színész is ilyen. Ha képeslevezőlapokra kívánczozó czukros arcza van és haragszerűen cseng a hangja és istenien áll czombján a bricsesz, akkor könnyen primadonnává aljasul és megveti az igazi művészet gyötrelmét. Valami gátjának kell lenni, hogy keressen és kerülő uton, távol a banalitástól, érjen a céljához, a maga módján.

Garrieknek az volt a szerencséje, hogy nem ütötte meg a katonamértéket, kicsiny volt. Hegedüs Gyulának a kivételes talentuma mellett az a szerencséje, hogy nagy az orra.

Kosztolányi Dezső.

II.

Hauszmann Alajos.

Az új Budapesthez, a fiatal, friss nagyvároshoz senki sincsen olyan szorosán hozzánőve, mint azok az építésszek, akik a várost máról-holnapra felépítették. Ez a város nem úgy született, mint öregebb, külföldi testvérei, amelyek lassan, lassan terjeszkedtek és gyarapodtak, amelyek külső formájukat századok alatt, különböző korok változó izlésén át szerezték, ezt a várost egyszerre kellett megcsinálni, mikor a kiegyezés után a magyar élet hirtelen európai lendületet vett és azt akarta, hogy székhelye méltó legyen a benne buzgó nagyralátó energiákhoz. A városnak akkor elsősorban építészetre volt szüksége, mindenfajta művészet közül az architektura volt a legaktuálisabb és azok a fiatalemberek, akiket tehetségük ehhez a művészethez vezetett, maguk előtt találták a legnagyobb feladatokat. Házak kellett építeni a királynak, az országgyűlésnek, az igazságnak, a tudománynak, az iskoláknak, a szellemi élet minden egyes tényezőjének. A házak egymásután felépültek s a fiatalemberek megöregedtek, de életük alkonyán megvan az az elégtételük, hogy maguk előtt látják a várost úgy, amint azt egyszer régen megtervezték s amint terveiket az idő és a saját kezük munkája valóra váltotta.

Ebből a munkából kevesen kaptak és vettek olyan hatalmas részt, mint Hauszmann Alajos, aki most ötvenedik esztendejét ünnepli annak, hogy a munkához hozzáfogott. Ő tudja, milyen volt akkor Budapest, és látja, hogy milyen ma, s úgy hiszszük, a változás, amely a város formájában bekövetkezett, az ő legnagyobb jubiláris öröme. Mi magunk nehezen is tudnók átérteni ezt az örömet, amelynél kevés van dicsőbb és harmónikusabb; mert vajjon mi közelítheti meg azt az érzést, amelynek melege az építő szívet előnti, mikor fölpillant alkotásainak büszke ormaira? Mi csak ezeket az ormokat látjuk, amelyek városunk külsejét, formáját, jellegét adják, s ezekre feltékindve, tiszteletet kell hogy érezzünk az ősz mester iránt, aki ilyen magasra tudta kitűzni tehetségének, munkájának zászlaját. Az igazságügyi palota, a királyi vár, a Műegyetem épülete s Hauszmann Alajos többi alkotása mindig meg fogják őrizni a mester emléket mindazok szívében, akik a munkának őszinte tisztelői.

De nemcsak az épületek őrzői ennek a tiszteletnek, nemcsak a kőből való alkotások, hanem azok is, amelyeket a magyar szellemi gazdagság javára kell hogy írjunk. Ő az elsők között volt, akik a csákányhoz nyultak, mikor a várost fel kellett építeni, de ő gondoskodott arról is, hogy utána már sokan következzenek. Az az egész építő nemzedék, mely a mult század végén Budapest mai formáját megadta, Hauszmann Alajos kezei közül került ki, legkiválóbb tehetségei az ő tanítása, utmutatása mellett indultak el. Igy szelleme, akarata, művészi intelligenciája, nemcsak a saját keze alkotta épületekben maradt fenn, hanem azokban is, amelyekbe tanítványai révén eljutott tehetségének egy-egy morzsája. Az egész magyar főváros tele van hintve ezekkel a morzsákkal s így az egész magyar főváros részt kell hogy vegyen Hauszmann Alajos ünnepelésében. Az apját tiszteli meg benne, akinek képére és hasonlatosságára teremtetett. Ezt a tiszteletet pedig már a tizparancsolat is megköveteli.

Az utolsó Stuart.

Angol-amerikai regény, CASTLE ÁGNES és EGERTON után.

III. rész. Egy héttel később. (17)

Már ugy látszott, csak egyetlen kis perc hiányzik és csak hajszálnyi kicsi távolság választja el azoktól a tiszta, üde, piros ajkaktól, s mégis a következő pillanatban már egyedül, egymaga ült a márványpadon.

A leány gyorsan, mint egy kis madár elröppent előle. A férfi nem mert utána kapni erős kezeivel, s így a madárka szabad lett. A férfitől odább egy lépéssel megállt és mosolyogva így szólt:

— Kérdezze meg a herceget.

Kedves kép volt. A leány imádásra méltó. Csak-hogy a férfi csókot akart, azt a csókot, amelyről éjjel-nappal álmodozott, mióta először találkozott a leánnyal, és ezt a csókot most örültebben kívánta, mint eddig bármit is életében. De amint felugrott, hogy képzelt jogának érvényt szerezzen, a leány csodálatos egyszerű módon, egyetlen kézmozdulattal, ismét csak távol tartotta magától.

— Kérdezze meg a herceget — ismételte csöndesen, nyomatékosan, aztán elfordult és otthagya a férfit.

A férfi csak nézett utána; nem merte követni, amint tovahaladt határozott léptekkel, árnyékon és napfényen át s végre egy perczig megállva, hogy még egyszer visszatekintszen rá, mint egy légies fehér elmosódó alak, mint gyöngye folt a kékes égi háttérben. Aztán eltűnt a leány.

A tengerész pedig csak állt és bámult. Ugy érezte, hogy csuful járt, megzavarták. De az embert, kinek születése titokzatos, akit titokzatos dolgok környeznek életében és aki végre az örök titokzatosságba tér meg, mindig legjobban csábítja, vonzza, ami titokzatos. Ezenfölül meg örök időktől fogva becsesebb volt az emberre nézve a sóvárgás valami után, mint bárminek lehetséges megvalósulása. Ez a vonzódás az ismeretlen felé, a csalfa eszményhez, ugy látszik, emberi létünk természetes törvénye, mely a nyugtalan, elégedetlen, valami után mindig törekvő, kutató embert vagy valami új megnyilatkozáshoz vezet, vagy pusztulásba dönti. Minden teremtő művészet, minden zenemű, az egész költészet, a tudomány, a szerelem minden üdvössége, egyszóval minden, ami szép és magasztos, e nyugtalan, kutató emberi törekvés útján jut hozzánk, s ez a megnyilatkozás. A pusztulás viszont akkor következik be, mikor az eszmény szertefoszlott: mikor a titokzatosság zára föl pattant, vagy legalább hiszszük, hogy föl pattant.

George Dodd e pillanatban tisztelettel szerelmesebb volt és tisztelettel makacsabban ragaszkodott föltett szándékához, mint egy órával ezelőtt; és valóban jó messze volt a titok megoldásától.

*

— Azt kell hinnem, — mondta végre magában, miután még egyszer jól megfontolta, már amennyire zavaros gondolatai közt megfontolhatta azt a néhány szót, melylyel kegyesen kifizették — azt kell hinnem, hogy ez francia szokás. Ostoba egy szokás, azt mondom, — sok egyébbel együtt... A kis tündér! — Kérdezze meg a herceget, — azt mondta és itthagott. Igen ám, de kétszer is megállt és visszanezett! George Dodd, azt hiszem, te mégis bolond voltál. Azt a csókot megkaphattad volna.

Visszaült ismét a padra és belemerült újra a vérmes álmodozásba. Feje fölött pedig a faun, fiatal ajkaival és öreg szemével, csak mosolygott a dolgon.

— Nagy Isten! — kiáltott egyszerre a tengerész és talpra ugrott. — Mit vesztegelek én itten? A szerelem igazán elveszi az embernek a szép esztét. Hát persze, megyek hamar és megkérdezem a herceget — és azután... — Erős, élesvonalu ajkai boldog, kéjes mosolyra nyíltak.

Milyen furcsa nótát tudott volna ehhez sipolni a faun!

HUSZONHETEDIK FEJEZET.

Utiruhába öltözve, Nessie a könyvtárszobában ült, a kandalló előtt. Lábai, ezek a nevetségesen apró jószágok a rácson nyugodtak, közel a pislogó tüzhöz. Mert Nessie nagy boldogtalanságában látszólag didergett, bár odakünn felséges napfény volt. Egyik kezében egy pirinyó zsebkendőt tartott, mely akkorácska lehetett, hogy talán öt-hat mérsékelt nagyságu könyvcsepp elfért volna benne, a másik kezében pedig egy teáscsésze volt. Ezt a két dolgot aztán felváltva forgatta Helén szemei előtt, ki inkább türelmes, mint fájdalmas részvételt tekintett reá.

— Igazán, Nessie, — ismételte Helén, talán már tizedszer is — nem bolondság-e tőled, hogy nem tudsz várni, míg megérkezik a válasz Lebel sürgönyére?

— Azt sejtem, hogy a késedelmes válasz rosszat jelent — szólt az aggódó hitves és fenyegetően csörgette a teáscsészét. — Remélem, Helén, neked is elszorul majd a szived, ha látni fogod, milyen igazságtalanul ítélte meg egy szegény haldokló embert. Megengedem, hogy nem éppen mintaférfi, de végre is, nem szabad elfelejtened, hogy az én férjem.

A kis nő most főlegyenesedett gubbasztó helyzetéből és egy méltóságos hörpintéssel kiürítette teáscsészéjét. A csészét aztán letette az asztalra és kicsi zsebkendőjének két sarkát úgy fogta két kézzel, hogy készen legyen minden eshetőségre.

— Az is meggondolandó, valósággal aggasztó tünet, — nyöszörgött Nessie — hogy olyan kevés pénzt kért. Nagy betegnek kell lennie. Bizonyosan már öntudatát is elvesztette.

És a pirinyó zsebkendő egy perc alatt ráborult a pirinyó arcocskára, és Rodriguezné asszony teljes lemondással éppen átadta magát a végleges kétségbeesésnek, amikor Jean, az inas, belépett a szobába, kezében egy tálczával s a tálczán a várva-várt sürgönyvel.

— Egy sürgöny Rodriguezné asszony számára. Lebel doktor ur küldte — szólt az inas, jelentősen és észrevehető részvétellel az uraságokat fenyegető fájdalommas eset miatt.

A hercegné vette át az összehajtott kék sürgönylapot s egy barátságos kézmozdulattal elbocsátva az inast, a sürgönyt odatette a Nessie ölébe.

A kis mandula-ujjak, melyek a zsebkendőt az arcához szoritották, az egyik oldalon eléggé meglazultak, hogy a zokogó nő félszeme egy kis nyílást kapjon, amelyen keresztül gyanus pillantással mérgethesse az ölében nyugvó kék okiratot.

— Ne félj — szólt a hercegné, akit voltaképp mulattatott barátnéjának furcsa viselkedése, amely őt mindig valami ártatlan állatocskára, kis madárra, ciczára vagy mókusra emlékeztette. Hányszor megfigyelte a parkban kedves mókusait, amint a fákról rápislogtak éppen ilyen furcsa, aggodalmas kétkedéssel.

— Nincs miért félned, — ismételte Helén — csak jó hír lehet, különben Lebel doktor nem küldte volna a sürgönyt ilyen egyszerűen, felbontva, nyíltan.

Ekkor mind a két fekete szem előbukkant a zsebkendő mögül és bizonytalanul, egyet-kettőt pislogva nézett Helénre. Valami megkönnyebbülés lágyította el a csinos, ördögös arcot; de a megkönnyebbülést nyomon követte a pirkadó harag.

Rodriguezné asszony fölkapta a sürgönylapot, mely magától föltáruult. Ránézett a papirosra és talpra ugrott. Arcát elborította a tűz. Ajkai kinyíltak, mintha beszélni akart volna, de csak fuldokolt, kapkodott levegő után s egy szót se tudott kiejteni.

— Nessie! Az Istenért! — kiáltotta a hercegné ijedten és elképedve, hogy a doktor mégis képes lehetett ilyen tapintatlanul közölni a szomorú hírt.

Nessie most végre egy mély lélegzethez jutott és aztán nyersen és hangosan föl kacagott.

— Gyalázat! Oh, gyalázat! — kiáltott. — Figyelj ide! — És keze reszketett, amint tartotta a sürgönylapot és hangosan olvasta, csengő, csaknem visító hangon. — Figyelj ide!

»Helyben egy hotelben sincs semmi tifusz-eset. Rodriguez nevű uriember kitűnő egészségben. Jelenleg éppen kaszinó előtt galamblovészeten. Nyilván tévedés történt. — Schreiber.«

— Édes Nessiem, — szólt Helén, átölelve barátnéját — ki se mondhatom, mennyire örvendek!

— Örvendesz? — visszhangzott Nessie ajkairól. — Milyen szép, hogy örvendesz! — És kitört belőle a féktelen harag, s lerázta magáról barátnőjének ölelő karjait. — Helén, te engem untatsz. És valóban, még örvendesz! Örülsz, látva, hogy lóvá tesz, csufot üz belőlem, elárul ez a, ez a közönséges naplopó! Oh, oh! — és élénken hadonázott kezével. — Többé egyetlen szavát se fogom elhinni, nem, nem, még akkor se, ha kiterítve fekszik előttem. Oh, oh, oh!

— Hallgass! — kiáltott rá a hercegné. — Gondold meg, édesem, mit beszélsz. A gyermek véletlenül beléphet és meghallhatja.

Olyanvalakire, aki önmagán rendszerint uralkodni szokott, semmi se olyan sértő, visszataszító, mint a személyes méltóság teljes hiánya egy másik emberben. Helént bántották Nessie szavai és pirongató válasza határozott korholásnak is beillett. Nessienek olyan érzése volt, mintha virgácsot kapott volna. Nem is folytatta egy perczig se a hadonázó beszédet, az eszeveszett tüzelést, teljesen leszerelt és jó öt perczre csendesen meglapult, leült és bambán bámult maga elé. De aztán föltámadt benne a tehetetlen boszuvágy.

— Oh, ne félj! — szólt megvető pillantással. — Nem fogom megrontani a te becses, ártatlan gyermekedet. Nem! Megyek a szobámba. Igen, megyek és irok azonnal az ügyvédemnek. — Fölkelt és indult kifelé.

— Ami pedig azt a gyermeket illeti, amint te nevezni szoktad, — szólt Nessie, megállva az ajtó előtt — hidd el nekem, magam is nagyon kevésbé vagyok kitanult, hogy én őt még valamire taníthassam, akár jóra, akár rosszra... Ez a te kis ártatlanságod az egyetlen teremtés a földön, én legalább nem láttam még egy másikat, aki alattomoság dolgában méltó párja az én becses Rodriguezemnek.

És kiment és az ajtót becsapta maga után. Boszuját kitöltötte, kissé durván ugyan, de legalább elég ötletesen.

Helént is előntötte a harag, de ő a maga szelid módján csak így tudott kitörni:

— Oh, szegény Nessie! Milyen igazságtalan, milyen gonosz tud lenni! És mennyire fogja bánni már egy-két percz múlva, jól tudom!

HUSZONNYOLCZADIK FEJEZET.

— Szabad-e kérdenem, — szólt De Lormes márkinő keresett udvariassággal — hogy akivel az imént együtt ültél itt ezen a padon, az a fiatal hölgy volt-e, akit közönségesen Gioja kisasszonynak neveznek?

Déli sétáján végigsuhogtatva selyem öltözékét a hosszú terraszon, De Lormes márkinő éppen akkor ért idősebb fiához, mikor ez elhatározta magát, hogy haladék nélkül fölkeresi a herceget.

— Milyen szinpadias megjelenés ez a mámi! — ez volt a tengerésznek éppen nem fiui tiszteletre valló első gondolata, mikor pillantása az elébe toppant tekintélyes hölgyre esett. De a második gondolat hamarosan módosította az első, sebtiben nyert benyomást. Marian Church mégse volt közönséges mámi. Aki mint kis leány odaát, tul a tengeren, száz és száz rabszolgának parancsolt, később uralkodó hajlamának teljes kifejlődésére igen kedvező helyzetbe került második házassága által, amely a kiválasztottak körébe juttatta s végleg kiszabadította a közönséges halandók nagy tömegéből. De Lormes márkinő, ki szerette

elfelejteni, hogy valamikor egyszerű polgári Marian Church volt, azt a nagy világot, mely nem volt benn a góthai almanachban, csak olybá vette, mint egykor apja birtokain a színes bőrű rabszolgákat, olyan emberi lényeknek tekintette, akiket az isteni gondviselés nyilván csak arra szánt, hogy neki s a főnemességnek engedelmesen szolgáljanak és hasznára legyenek. És csodálatos, hogy a felsőbbbségnek ez az érzete, ez a meggyőződése minél dolyfősebben, követelőbben nyilvánul meg valakiben, annál erősebb hatást tesz az emberekre, annál jobban kicsikarja belőlük a meghunyászkodó tiszteletet. George Dodd második gondolata is, anyjának hideg korholó tekintete előtt, határozottan több tiszteletet tanusított, mint az első.

(Folytatása következik.)

A legendás lovag.

— *Apróságok báró Fejérváry Gézaról.* —

(*F. M. P.* urasszony, aki előkelő csengésű nevét csak a kezdetekkel engedi jelezni s aki évekig bizalmas ismerőse volt az elhunyt báró Fejérváry Gézának, egy délután elmondta *A Hét* munkatársának ezeket a kedves és nemes történeteket. A kis történetek oly kitűnően jellemzik az elhunyt gárdakapitányt, hogy belőlük a történetíró is kirakhatja a jellemét. Szívesen bocsátjuk *A Hét* olvasói elé.)

A magyar katona.

Badenben három villa van egymás mellett: a báró Mumme-, báró Beust- és báró Fejérváry-villa. Mind a három családban sok a leány és kevés a fiu. A szomszédok közül a Mumme-család elvesztette egyetlen fiát, az utolsó Mumme bárót, Königgractznél. A fiatal Beust báróból lett a híres Beust gróf, aki mint miniszterelnök Deák Ferenczcel együtt csinálta a kiegyezést.

Fejérváry József különös ember volt. Régen elszakadt Magyarországtól a családja és mégis az volt az álma, hogy ha fia születik, abból magyar embert nevel és igazi katonát, magyar katonát. Ezért keresztelte a fiát Gézának. Ezt a szittya nevet a familia eleinte le se tudta írni helyesen. Kimondani meg éppen nem.

Közbevetően jegyzem meg, hogy a báró szerette a magyarokat és velünk tüntetően mindig magyarul beszélt. Nem beszélt jól. Sokszor kereste a szavakat. De erőszakolta a magyar beszédet. »Tudja...« ez volt a kedves szavajárása, az osztrák »wissen's...« De ezt a szót: »ha-za« oly pattogóan, oly paprikásan mondta ki, hogy senki, de senki se gondolhatott a »Gesammtmonarchie«-ra.

Már csecsemőkorában maga az apja nevelte a bárót, keményen és katonásan. Gyakran megtörtént, hogy a csecsemő órahosszat ritt.

Ilyenkor a másik két villa lakói csodálkozva kérdezték az anyját, miért nem csitítja el a kis babát.

Az anya elmondta, hogy szigorú ordrét kapott az urától, hogy tilos ölbe vennie, mert ő neveli, férfias és katonás nevelést akar neki adni. Addig nem is volt szabad senkinek hozzányulni, amíg az apa a kirukkolásból haza nem érkezett. A jelenlévők csóválták a fejüket:

— Ebből a fiúból kemény ember lesz, katona, magyar katona.

Levél egy kis hadnagynak.

A báró fanatikusan szerette a fiatalokat, az erőseket, a tehetségeket. Mindig azon volt, hogy a nekik való helyre jussanak, különösen a hadseregnél. A nagy emberek lába a multban gyökeredzik, a jelent élék, de szemük a jövőbe lát.

A solferinói ütközet jubileumán 1909 október 17-én ő felvége vendége volt a Burgban és Vilmos császár lakosztályában szállásolták el. Ekkor ezren és ezren üdvözölték őt. Az üdvözléseket a báró — sommásan — egy hirlapi cikkben köszönte meg. Ugyanekkor azonban a király aznapi vendége egy kis hadnagynak, gyönyörű, jellemző kézírásával, ilyen levelet küldött:

»Wien, Hofburg 1909 október 17. A szíves gratulációkat köszöni báró Fejérváry Géza.«

Napoleon figyelmeztette katonáit, hogy minden közlegény marsallbotot visz a borjújában. A báró is figyelmeztette a kis hadnagyot, hogy egy igazi katona utja felvezethet egészen addig, amíg valaki a király vendége lehet és levelét a Hofburgból keltezi. Azon az íróasztalon, amelyen a német császár szokott írni.

Első szerelem.

A báró mindig lovag volt, mindig gavallér volt, mindig diszkrét volt. Egyetlenegyszer vallott nekem a szerelméről, az első szerelméről, a fehér asztal mellett.

— A legelső, a legelső szerelmem — mondta — Mumme Matild volt.

— És hány éves volt akkor, kedves báró?

Nevetett, aztán így szólt:

— Négy és Matild, az ideálom: nyolcz.

Aztán hirtelen elkomolyodott és könyes hangon mondta:

— Fiatalon, nagyon fiatalon halt meg.

Ez volt az egyetlen indiszkrécziója.

Különbén férfiasan és gavallérosan hallgatott a szerelméről.

A rebellis bünhödése.

Egy alkalommal ezt a történetet mesélte el a báró:

— Mikor a wiener-neustadti akadémiára kerültem, engem tettek meg hat más fiu főlebbvalójának. Az egyik semmi áron se akart parirozni és nem egyszer kihozott a sodromból. Az asztalnál az ételt nekem kellett kiosztanom.

A rebellis ficzko, hogy boszantson engem, a főlebbvalóját, a kezét úgy terpesztette az asztalra, hogy a tányér megakadt benne és én a levest kiloccsantottam. Erre felragadtam egy aczélvillát és teljes erőmből keresztüldöftem a kezefejét, odaszegeztem az asztalhoz.

— Iszonyu, iszonyu — sopánkodtam.

— Ó igen. Iszonyu. Meg is büntettek érte. De a rebellis ficzko örökre viselte kezefején a lázadás bélyegét, mert ellem nem mert kelni, az ura és parancsolója ellen.

»Damendienst und Gottesdienst.«

Az emlékezetes februári napon, 1906 február 19-én, amikor Fabritius ezredes királyi rendelettel feloszlatta a parlamentet; félnegykor bejelentették nálam báró Fejérváry Gézát.

— Meglepetve szóltam:

— Hogyan, kegyelmes uram, ezen a napon?

— Igen — mondta mosolyogva. — Damendienst vor Gottesdienst...

Nőemancipáció.

Térdig járt a rózsákban. És térdig járt a vérben.

Annyira férfi volt, hogy nem birta elviselni azt a gondolatot, hogy asszonyok szenvedjenek. Ha rajta mulik, minden asszony virágokon pihen, és minden rosszat, minden terhet a férfiakra hárit. Csak azt kötötte volna ki, hogy az asszonyok regrutákat szüljenek a királynak.

Egy alkalommal így szólt egy hölgyhöz:

— Maga hős. Én már sok mindent láttam, de soha ilyen asszonyt, aki a maga korában megvakul és nevet és boldog.

— Ó, — szólt a hölgy — nem csoda, hogy boldog vagyok. Férjhez adom a leányom. Befejeztem az életem munkáját.

— Asszonyom, — szolt a báró — én, a Mária Terézia-rend lo-
vagja mondom magának, hogy a humoráért, az intelligenciájá-
ért megérdemelné a vitézi rendjelet. Az ilyen nőket illeti meg
a medaillon, akik nem panaszkodnak, de mosolyognak, csön-
desen, jóságosan, hősien. Szeretném felterjeszteni az indítvá-
nyom a királynak. Mert ennek a nőemancipációnak én is
híve vagyok.

Szolt és kiürítette pezsgőspoharát, körömpróbaig.

Az utolsó levél.

1882-ben láttam őt először a dunaparti kicszkban. Egy
délcegz fiatal tábornok lépett be a családjával, a feleségéve
és a gyermekeivel.

Én az atyámmal ültem és feltűnt, hogy olyan nyájasan
üdvözölték egymást, a generális és az atyám.

Az atyám pár pillanatig gondolkozva nézett reám. Aztán
hirtelen elhatározással, mint aki elég érettnek tartott arra,
hogy mindent megtanuljak, ami az életben szükséges, azt
kérdte tőlem:

— Tudod, ki volt ez?

— Ném, — feleltem.

— Ez báró Fejérváry Géza... és elmondta, kicsoda
báró Fejérváry Géza.

Azóta minden évben beszéltem vele és sok-sok levelet vál-
tottam vele.

Az utolsót 1912 végén írta, amikor gárdakapitány lett
Bécsben. Ekkor rengeteg üdvözlést kapott mindenünnen és
újra az újságokban felelt tisztelőinek. Én azonban Bécsben
valahogy észbe jutottam neki. Talán azért, mert szenvedtem,
mert asszony vagyok. A szenvedő asszonyok mindig észbe
jutottak a solferinói hősnek. És egy kártyán ezt írta:

»A legmelegebb szívvel kíván boldog újévet báró Fejérváry
Géza.«

Aki nyolcvan éves korában is meleg szívvel kíván jót
egy távoli asszonynak, annak igazán meleg és jó lehet a szíve.
Aczélós, férfias és meleg lehetett ennek a szívnek az utolsó
dobbanása is.

INNEN-ONNAN.

— **Lánczy Leó szobra.** A szobor, amit az utókor emel: in-
kább a föld fölé emelt sir, a temetési szertartás epilógusa, ami-
vel alibit akarnak bizonyítani, hogy nem felejtették el a nagy
embert. De a szobor, amit a szoborba-öntött életében emelnek,
amit a jelen ad, az több, az a kortársak elpusztíthatatlan mani-
fesztációja, a kortársak élettől meleg ítéléte, — nem az elmulás
daczolása az étellel, hanem az élet tiltakozása az elmulás ellen.
Ilyen a budapesti kereskedelmi és iparkamara Lánczy Leó-
szobra. A szobor a jelen szobra, az utolsó emberöltőé, amelynek
egész gazdasági strukturáján ott izzik a Lánczy Leó hatalmas
keze, s a kereskedelmi és iparkamara csak mintegy bekebe-
lezte a maga jogát a nagy birtokperben, amely a Lánczy Leó
óriás nyomdokaiért máris folyik. Lánczy Leó életet, milliókat,
viruló gazdasági vegetációit teremtett a semmiből, egy gene-
rációra valót végzett el egymagában, s amikor ez a gene-
ráció szobrot emelt neki, csak magának vindikálta azt a jogot,
ami az utókor részéről legföljebb kegyelet lehet. Mert az utókor
legföljebb tudja, hogy ki volt Lánczy Leó, a jelen azonban
nap-nap után látja, érzi és megérti.

* * *

— **Az ur vacsorája.** A nagy sördinasztia tagját halálra
gázolta az automobil. A saját automobilja, mert a más autójá-
tól elpusztulni csak a szegény embereknek jut sorsul. Meg-

írták róla a lapok, hogy milyen ur módon tudott élni, s töb-
bek között, hogy mennyit költött, egyszer egy vacsorára.
Különvonatokon, Párisból és Bécsből hozatott szinészöket,
s minden vendége arany cigarettatárczát, talált a tányérja
mellett. Nyolczszázezer koronába került a vacsora. Valószínű-
leg rózsaszín mámorban fogyott el a menü, s nem ment senki
utána a sarki vendéglőbe pótvacsorát enni. Lucullus örökkön
élni fog. Lesznek krajzleros-lucullusok és arisztokrata-lucullu-
sok. A telhetetlenség a legzsongithatlanabb emberi, s ha
valaki el fogja érni, hogy a világ minden pénze az övé lesz,
nem lehet más kívánsága, mint hogy belefűlladjon a saját
vagyonába. Energiát és életet áldozunk, hogy túltegyünk elő-
ször másokon, azután önmagunkon. A halált ültetjük az
autónkra kormányosnak, hogy egy orrhosszal lefűzzük az
előttünk futót. S ha már meguntuk a jóllakást, nem jóllakni
akarunk többé, hanem elszédülni. Nem szimfóniákra vágya-
kozunk, mert le tud bennünket nyugózni egy különvonat
különfűtülése is.

* * *

— **Csokoládé-jubileum.** Ime, e lapokon és e lapok tekin-
télyével védve, megilletődéssel és komoly megértéssel adom
tudtára mindeneknek: négyszáz éves lett a csokoládé. Embe-
rek, ha vannak köztetek, akik mosolyogni fognak ezen a meg-
állapításon és bennetek szunnyadó kicsinyes tendenciájú
kifigurázni-vágyástokat kielégítendő, egy-egy sziporkával fog-
tok kiáltó szavamra reagálni, melyben egyúttal benné fog-
laltatik ennek a ténynek lekicsinylése, — szenteljetek öt
percnyi elmélkedést gyerekkorotok és szerélmés kamasz-
korotok legédesebb gondüzőjének és legsokatmondóbb gyen-
géd vallomásának, a csokoládénak. Gondoljátok meg, hogy
abban a színes és változatos mozaikban, melynek hol parányi,
hol vaskosabb szeméből van életünk összerakva, milyen jelen-
tős szerep jut az apró gyöngyszemeknek. Gondoljátok meg,
hogy amikről magunk előtt restellünk komolyan gondolkodni,
tulajdonképpen milyen jelentős és sokszor fontosabb tényezői
szubjektív életünknek, mint a messze kiható jelentőségű ese-
mények. Gondoljátok arra, hogy egy ezüstpapirosba csoma-
golt czukorka jóleső édessége gyakran intenzivebb jóérzéssel
szolgált szubjektív lényeteknek annál a tudatnál, hogy Savoyai
Eugén és Zrinyi Miklós hősiessége hazátok történetének arany-
lapjait szolgáltatja. Ó nem, nem akarok profán és kegyelet-
sértő lenni. Csak a lekicsinylő mosolyt akarom lécsalni ajka-
tokról azzal, hogy mindnyájunk közös tükrét, arcotok elé
tartom. Ha belenéztek, sok, lelketeknek és emlékeiteknek
drága, édes leányarczot fogtok látni számadó lelkiismeretek
mögött, — azt az élet nagy történéseihez mérten igazán jelen-
téktelen jelentőségű édességet szopogatva, melyért néha meg-
csokolhattatok egy finom, bársonyos kezét. Négyszáz éves
lett a csokoládé, — vegyétek tudomásul, emberek!

* * *

— **A csilinderes ur.** Caillauxt megválasztották és utána
megverték. Nem ugyan őt, hanem azt a csilinderes urat, aki
feltűnően hasonlított hozzá. Mindenki tudta, hogy a csilinderes
ur nem a pénzügyminiszter. Ez, azonban nem akadályozta a
francia népet, hogy meg ne verje. Azért verünk meg, mert
annyira hasonlított hozzá. In effigie verünk meg, mint ahogy
régén in effigie akasztottak, mint ahogy a gyermek in effigie veri
meg az asztalt, amelyben megütötte magát. Ne, te csunya asz-
tal, ne, itt van egy pofon, mért ütöttél meg. Biztos vagyok,
hogy sehol a földön, egy nép se ítélkezik így, csak a gyö-
nyörű és játékos és gyermekező francia. A tömegindulatnak
valahogy le kell vezetődnie. Annak az urnak a pechje, hogy
véletlenül éppen ő hasonlít a pénzügyminiszterre. Ha XVI. La-
joshoz hasonlít egy forradalmár, akkor azt is kivégzik, kivégez-
nek a király helyett egy térdnadrágos és fehérharisnyás szalma-

bábot. Fő a gesztus és a szinpadí effektus. Ebben a választási esetben is egy véleményen van az egész francia nemzet. Talán csak egyetlen ember nem. Az a cilinderes ur, akit megverték. Ez azonban ünneprontó. A különvéleményét nem is lehet számbavenni. Korlátolt és bűnös elfogultságból származik.

* * *

= **Kis doktor.** A kis doktor jól akart élni. Szerette a kényelmet, az egyiptomi cigarettát s a cukrászdák mosolygós belsejét. Kevés volt neki a kétszáz korona, amit hazulról — Bécsből — küldtek neki az önmagukhoz zsupori szülők. Az immár nem szokatlan módhoz folyamodnia tehát egy pillanat műve volt. Apróhirdetés útján keresett magának egy familiát, melyet »beházasodással» kecsegtetett. Kellemes napok köszöntöttek a kis doktorra, olyan kellemesek, hogy visszaköszönni is elfelejtett nekik. És mikor már megunta a jót, főszedte vitorláit, s hazautazott. Hazulról azután megírta levelét, valószínűleg azért, mert egy levelet nem lehet a galérija táján összeszorítani. Csalással vádolták meg a kétségbeesett, kijátszott, pénzüket és lányukat sirató szülők. Völt bíróság, amelyik elítélte, de a végső fórum mégis felmentő ítéletet hozott. Megállapították, hogy nem rajta, hanem a fiuknak jobb partit kívánó szülőkön szenvedett a házasság hajótörést. Most tehát rendben van minden. A kis doktor jól operált, s most nyugodtan kezdheti meg praxisát valamelyik vidéki városban, miután műtökését egy lány lelkének lángja fölött fertőtlenítette.

* * *

— **A csók.** Alexej Vaszlav Ivanov, orosz diák megcsókolta Lise Alibert francia diákkisasszonyt, és mikor a lopott csókért üldözőbe vették, a szenvedélyeitől mámoros diák magáról megfélekezett golyózáport bocsátott a hatóság embereire. Ezért a tettéért Szibéria vár rá minden borzalommal és nyomorusággal, mely a szenvedések vérevel és könyvével átvívódott földhöz fűződik. Alexej Vaszlav Ivanov, orosz diák! Gyűlölöm a lírikus strófákat és a szerelmesek elérzékenyült szavait, melyek neveddel kapcsolatban csakhamar világgá szállnak. Egy könyvem, egy gyengéd szavam sincs számodra, csak irigységem. A te végzetes csókod az nekem, ami a halál, — gyönyörrel és ismerni vágyással rettegek tőle. Alexej Vaszlav Ivanov! Te ismerni fogod az emberi gyönyörök, a földi mámor legnagyobbikát! Te úgy fogsz szenvedni egy csókért, — ahogy még senki sem tudott örülni neki. Meztelen lábad lila hustömeggé fog fagyni a szibériai hóban, vér serked majd hátadon a kancsuka ütéseitől és a világtalan jégmezőkön nyomtalanul elvész minden jajszavad. És ha nyomorult, meggyötört testedet egy-egy órára a padlóra teszed, hogy új gyötrelmekhez új erőt szerezz és fejedet a földre ejtve lesz energiád, hogy egy fáradt gondolatot át bocsáss agysejtjeiden, — ha ilyenkor arra a hangtalan, testetlen, a levegőben zsongó kérdésre, hogy: miért? — egy édes száj, mélységesen titkos szemek, aranyszőke haj, részegítő illat és egy csók, egy életteddel megérdemelt csók szállnak feléd; — ó, irigyellek azért a drága, drága kéjért, azért a boldog szenvedésért, azért a véres gyönyörűségért, amit ilyenkor érezhetsz, Alexej Vaszlav Ivanov, orosz diák!

SZINHÁZ.

Haáz István. Ő a legtöbbször játszott magyar szerző a nagyvilág szinpadjain: és ezen ne tessék csodálkozni. Közel százötven egyfelvonásosa, vidám és könnyed, grációzus bohózatok, szállott ki a pesti éjszakából az európai metropolisok közönsége elé, és a magyar humornak legigazibb képviselői közé tartoznak odakünn a darabjai. A világsikerek reflektorában áll ez a fiatal vigjátékiró, a magyar varieté legjobb mestere, de olyan szerény és csöndes ember, hogy amióta csak itt köztünk él és dolgozik, most hallunk róla először hangos dicséretet. Álnevek alatt bujkálta végig Európát, s most, miután az éjszakai szinpadok irodalmi márkáju, legelső szerzőjévé lett: leplezi le és nevezi meg magát. Tudja Isten, az irodalomtörténet csak a nagyon komoly dolgokról vesz

tudomást, de a Haáz István másfélszáz bohózatának igenis köze van a magyar kultúra terjesztéséhez, a német brettli kiszorítása és a darabok irodalmi tónusa, kitünő, egészséges humora révén. Különben e héten játszották Hajrá, utána! czimmel Haáz Istvánnak egy egész estét betöltő darabját, egy vidám és féktelen pajkosságu magyar revüt, amilyent még nem láttunk idehaza szinpadon. A Folies-Bergères nagy revüi jutnak az eszünkbe, azoknak virtuóz technikája és ötletes persziflázai. Haáz István, kiről a legjobb budapesti társaság már rég tudja, hogy nappal ügyvéd, éjjel szinpadí író, most egy újabb világsiker előtt áll. *A Hét* közönségének bemutatjuk itt számtalan hiressé vált tréfa és szállóigévé lett ötlet mesterét, ki már annyiszor kaczagtatta meg ezt a szomorú és cinikus magyar közönséget.

IRODALOM.

A fantasztikum.

A külföldi könyvpiacra most egyre-másra jelennek meg egész gyűjtemények, amelyek összefoglaló szempontja nem egyéb, mint hogy tartalmukban mennél fantasztikusabbak, kalandosabbak, vagy borzalmasabbak legyenek. S ez a nagy könyvtermelés semmiesetre sem születne meg, ha a közönségben nem volna meg egy ugyanilyen irányú s ugyanilyen nagyfokú kívánság. Tévedés csupán abban volna, ha mi ezt a kívánságot ujnak, a mi időnk teremtésének hinnők. Legfeljebb arról lehet szó, hogy ez a fantasztikum után való vágyakozás ma némely külső motivumoktól támogatva erősebb, mint volt. Ezeket a külső indítókat azonban nagyon könnyű megtalálni, amint csak egy pillanatra is visszagondolunk azokra a vonatkozásokra, amelyek az ember és a valószínűtlen jelenségek között mindig is megvoltak. Megvoltak az ősember primitív rémképeitől kezdve a legmodernebbekig, — még a legreálisabb hajlandóságu periódusokban is. Ezek a vonatkozások mindig két indulatmotivumból fakadtak. Az egyik a kívánság, a másik a félelem. Az ember, minden idők embere, azokban a fantasztikus jelenségekben, amelyeket elképzelt, amelyekben esetről-esetre még a vallásnál is nagyobb fanatizmussal hisz s amelyeket mindig maga teremt meg magának, azokat a bezárt ajtókat dőngeti, amelyek őt a transzcendentálisnak, az öröknék és végzetnek, a mindenségnek megismerésétől elválasztják. Az, amit a bezárt kapu mögöl pozitívan kap, a saját születésének és halálának titkos homályába rejtett két határpontja között egy sereg életét elhatározó esemény, amely reátámad, anélkül hogy jöttét, miértjét és mikéntjét csak sejtene is: E rejtélyessége váratlanul életünkbe törő eseményeknek, amelyek olyan sokszor düljék fel embervalóságunk minden reménykedő tervezgetését, töltenek el bennünket félelemmel mindazzal szemben, ami a valóságon kívül esik, de viszont e félelemmel együtt belénk oltják az olthatatlan kíváncsiságot is, hogy mind e rajtunk tul lévőit megismerjük. Minden fantasztikus jelenség, amelyet ember valaha magának elképzelt, vagy más ember, esetleg művészképzlet útján tudomásul vett és érdeklődéssel vizsgált, nem egyéb mint a vágyteljesülés egy formája, melyet éppen ez a két motívum: a félelem s a félelemnél is nagyobb kíváncsiság határol meg. A borzadás, amely e jelenségek önkénytelen kísérője, nem egyéb beismerésnél, a magunk kicsinységének beismerése a mindenséggel szemben.

Az emberagy örök kutató vágya nem elégülhetett ki soha a pozitív vagy legalább is pozitívnak látszó tudományok eredményeiben. Minden ismerni és megoldani kívánása elenyészően csekélynek s jelentéktelennek érezte mindig a már elért megismeréseket azokhoz képest, amelyek még mindig a fal, vagy bezárt ajtó mögött rejtőznek. S a fantasztikus jelenségek ezre, melyet emberagy évezredekken át elképzelt, sohasem volt egyéb, mint gyors segítségként, *vágykielégítésként megteremtett kapcsolat, a már megismert és a megismerendő között.* Minden új megismerés nemcsak a tudománynak nyit új utakat, hanem a fantázia teremtéseinek is. Mikor a megismerés elüzte a legprimitívebb ilyen képzeletalkotásokat, a lidérczeket, a tündéreket, a manókat és boszorkányokat, csak a primitív formákat tudta megsemmisíteni,

de nem semmisíthette meg a primitív és eredendő ösztönt. A megtagadott rejtélymegoldások nem oldották meg a rejtélyt, csak máshová helyezték át. Akár az egy Isten egy személyébe, akár a természettudomány jövődő megoldásainak és feladatainak körébe. A rejtély, a titok egy és ezer formája megmaradt, vele együtt megmaradt a vágy, amely meg akarja oldani és vele együtt meg kellett maradnia a vágy képzeletbeli teljesedésének is, amely addig is saját szájaize szerint való megoldásokat keresett. Ez a végső motívuma tehát minden olyan művészetnek is, amely itt az embervalóságon tul keresi meg a maga témáit. Ez a lényege a népmesének s ez a Wells regényeinek, Villiers de L'Isle Adamnak s mind a többieknek egészen a legújábig, a német Ewersig és Kubinig.

Hasonlóan érthető meg ennek az irodalmi fajtának másik része is: a kalandos litteratura, mely iránt ma szintén ugyanolyan nagyfokú az érdeklődés a publikumban. Ez is képzeletbeli vágyteljesülést jelent, még pedig nemcsak új megismerések terén, pozitívan meglévő, vagy képzeletbeli országok és földek megismerésében, hanem egy másfajta kívánságteljesülésben is, mely az emberi képességek nagyságára vonatkozik. Valami nagyon hízog elismerése minden ilyen kalandos könyv az ember teljesítőképességének. Egyébként a két típus aligha választható külön pontosan. Mindkettőben vannak közösségek s ez a közösség talán leginkább megtalálható utopisztikus jellegükben.

Most tehát még csak az szorulna magyarázatra, hogy miért támadt fel éppen most fokozottabb mértékben ez a kívánság és érdeklődés. Azt mondtuk, hogy minden tudományos megismerés nemcsak a pozitív kutatásnak, hanem a fantáziának is új utakat mutat. Már most csak gondolkunk arra, hogy éppen a legutóbbi század főleg a természettudományban mennyi és mennyiféle új megismerést hozott. Hány új területe született meg a kutatásnak s hány olyan terület teremtődött meg, amelyeknél a tudományos megismerés még nem jelent egyebet, mint az új kutatási terület kijelölését. Olyan területek ezek, amelyekről eddig még azt se tudtuk, hogy vannak s most ezer új rejtélyt hoztak ez ősi megismerési vágy számára. Tulajdonképpen egy szakadatlan differenciálódás ez. Az ősidő primitív embere ezt a rejtélyt, a mindenség rejtélyét egységes titoknak érezte, amely lassankint bomlott részekre. Ez a differenciálódás sohasem volt gyorsabb és viharosabb tempóju, mint most, és éppen ezért lett ez a szükséglet is nagyobb és fokozottabb, mint azelőtt. De ez a felfokozódás nemcsak mennyiségbeli, hanem minőségbeli is. Az új területek megszületése új formát is teremtett. A régi közönség fantasztikum-kívánsága nem állt tudományos alapon s éppen ezért vakon és kétkedések nélkül fogadta el az író ilyen képzeleti alkotásait, akár földöntuli élőlényeket adott neki, akár mást. Így született meg a rémregény, mely éppen mert nem voltak nagyobbfajta igényei az elhíhetőségben, nem is követelt egyebet, mint fantáziát. A ma publikuma éppen ez új megismerések által tudományos, főképpen természettudományi területre vetődött át s itt már szüksége van tudományos látszatu elhíhetőségekre. Az ősi ösztön megmaradt, de a vágykielégülés külső formájában reálisabb hajlandóságu lett. S ez nemcsak a tudományos látszatót, az elhíhetőségnek ezt a valóságba kapcsolódását követeli meg, hanem az író szuggesztív erejét is. Ezért került a nem művészi rémregény, a ponyváról az igazi irodalomba. A ma emberének ilyenfajta érdeklődése nehezebben elégíthető ki, s csak igazi művészi eszkö-

Ha fáj a feje ne tótovázzák, hanem használjon azonnal: **Beretvás-pastillát**
 mely 10 percz alatt a legmakacsabb migraint és fejfájást elmulasztja. Ára 1 korona 20 fillér. Orvosok által ajánlva. Készíti: **Beretvás Tamás** gyógyszerész **Kispesten.** Kapható minden gyógyszerertárban. 3 doboznál ingyen postai szállítás.

zökkel. Minden új fantasztikumot, melyet az író megteremt, a tudományos bizonyosságok sokaságával kell alátámasztania s a meglévő tudományos adatoknak és e tulajdonképpen még nem lévő képzeletbeli megoldásnak távol-ságát a maga íróművészetével kell áthidalnia. Ez a fantasztikus litteratúra új formája, melyben a ma publikumának olyan nagy kedve telik.

Bálint Lajos.

Asszonyok. Husz megleghangu és értékes novelláját nyújtja át most egy kötetbe összegyűjtve *Schmittelyné Teer Eliz.*, akinék neve szimpátikus hangzásu népszerűsége telt már szert okos és kedves írásaival: Ennek a kötetnek is minden egyes darabja e finomtollu íróasszony elbeszélő talentumát dioséri. »Asszonyok« a címe e kötetnek, mivel az egyes elbeszélések centrumában mindig a nő áll. Az írónő vágy az asszonyi lélek mélyeséges indulatait és vágyait, vagy szociális problémáját helyezi el egy-egy vonzó történet keretében, és tisztelettel kell elismernünk róla, hogy asszonyi látása nem teszi elfogulttá a nővel szemben, még ott sem, ahol, mint például »Az apaság« című finom történetben, a férfival állítja szembe. Előadásainak könnyed előkelőségén ez az elfogultságtól ment okosság az, ami legelismérésreméltóbb tulajdonsága minden írásának. A kötet legszébb és legmélyebb darabja »A vér« című elbeszélés, amely szinte a fantasztikum határán jár már s egy dajka történetét mondja el, aki az úri bölcsőbe a saját gyermekét csempészi be s az urigereket bizza rá szegény emberek gondjára. A két fiu történetében értékes pszichológiai momentumokkal állítja előnk a két anya vonzódását a gyermekhez. Mintegy kicsufolása ez a történet a vérség kapcsolatának. Többi elbeszélései is nagyrészt itt mozognak a családi s a szűkebb társasélet területén, s nem nagy izgalmu eseményeket választ ki, hanem inkább csendes tragédiákat és csendes vigasságokat, amelyeket intim és megható melegséggel mond el. Az említettekén kívül a »Mi ketten« és »A paraszt Adonisz« adják az izléses kiállítású kötet legjobb darabjait.

KÖZGAZDASÁG.

Krausz Simon. Olvassuk: A Magyar Bank igazgatóságának végrehajtóbizottsága a vezérigazgatói teendők ellátására teljes vezérigazgatói hatáskörrel *Krausz Simon* igazgatósági tagot delegálta... és mintha azt olyasról, hogy a magyar közgazdasági élet hatáskörét, az ész, a tehetség, a vállalkozás és a kezdeményezés hatáskörét szélesítették ki. A mi praktikus közgazdászainknak — általában — több szükségük van a közgazdasági életre, mint a közgazdasági életnek öreájuk; itt megfordítva áll a dolog, nem a közgazdasági élet emeli *Krausz Simont*, hanem *Krausz Simon* a közgazdasági életet. Az utolsó esztendő nagy pénzügyi csillaghullásában, amikor Magyarország egész gazdasága egy óriási tábori kórház volt, ahová óráról-órára hordták a sebesülteket: jórészt az ő vállán, ezen a két Péter-sziklán pihent minden, emberek, existenciák, sorsok, vagyonok kikötője és a neve és a bizalom, ami a nevet hímálta, úgy lengett országszerte, mint a mentőcsónak lobogója. A neve — igaz — pénz-fogalom volt, de egy új pénz-fogalom, a pénzé, amely nem üt, de gyógyít, nem pusztít, hanem teremt, megment, ami azt a nagy tanulságot jelenti, hogy a Pénzhez nem tartozik intézményesen hozzá az ember-telenség, vesztettség, gőg és kulturfalás. *Krausz Simon* multiplikált minden értéket, amire hozzányult, hogy megjelent a közgazdasági életben megett vele a közgazdasági élet s a Magyar Bank magának nyitott új teret, amikor *Krausz Simon*nak új teret nyitott.

A Magyar Általános Kőszénbánya rt. ápr. 27-én tartott közgyűlésén előterjesztett igazgatósági jelentés elismeréssel adózik széki Teleki Géza grófnak, a társulat elhunyt elnöke emlékének. Kegyeletes szavakkal emlékezik meg *Szende Lajos* vezérigazgatóról, aki munkaczejének teljességében költözött el az élők sorából. Elhatározta a közgyűlés, hogy kegyelet és hála jelekül az elhunyt vezérigazgató emlékezetére »*Szende Lajos*-alaptványt« létesít és erre a múlt év nyereségéből 50.000 K-t fordít. Ez alaptvány kamataiból oly társulati alkalmazottak hátramaradottjai részesülnek támogatásban, kik nyugdíjigényre nem jogosultak. A közgyűlés elhatározta, hogy az értékcsökkenési tartalékszámának 2,500.000 K-val, az ipari üzemek külön értékcsökkenési tartalékának 1,000.000 K-val történt gyarapítása után fenmaradó 5,671.112 K tiszta nyereségből 800.000 K az általános tartalékalapra, 40.000 K külön adományul a tisztviselők nyugdíjalapjára, 120.000 K a bányatársaság részére, 135.000 K a munkásjelölti tartalékalapnak 1,000.000 K-ra való kiegészítésére, 569.955.69 K az igazgatóság és a tisztviselők alapszabályszerű jutalékára és 3,360.000 K osztalékra (résztvényenkint 42 K = 21%) fordítassék, míg a fenmaradó 596.154 K további leírásokra használtassék, végül a múlt évről áthozott 897.687 K változatlanul új számlára vezetessék át. Az igazgatóságba beválasztottak: *Simon Izidor*, *Rapaport Alfréd dr.* és *Vida Jenő* (új). A közgyűlést követő igazgatósági ülésen alelnökké *Bisteghi Rudolf* választott meg, *Gábor Bertalan* igazgatóhelyettest igazgatóvá nevezték ki.

Az Anker Élet- és Járadékbiztosító Társaság Bécsben 1914 április 25-én tartotta gróf Prokesch Osten Antal elnökletével 55-ik rendes közgyűlését. A számadási évben a bevételek 37,265.448 K 21 fillért tettek ki. Az összes vagyon 210,833,767 K 8 fillér. A kifizetések 1913. évben biztosítási összegekben, visszavásárlásokban, járadékokban és nyereségekben 22,544.360 K 81 fillér. Az évi felesleg az egyes osztalékkategóriák üzemszámlájának eredményével együtt 4,095.291 K 41 fillért tesz ki; ebből a halálesetre nyereséggel biztosítottak javára 2,868.969 korona 88 fillér jut. A résztvényesek 480.000 koronát kapnak (résztvényenkint 240 K-t, mint a múlt évben). A különféle tartalékok javára 500.000 korona utaltatott át. A nyereséges részesüléssel kötött haláleseti és vegyes biztosítások üzemszámlájának feleslegéből a biztosítottak részére nyereségszálék gyanánt az 1913. évre kifizetésre kerül és pedig »A« osztalékterv szerint (rég számla) egy évi díjnak 40%-a, »A« osztalékterv szerint (új számla) egy évi díjnak 22%-a és »B« osztalékterv szerint a biztosítás tartamának mérvéhez képest egy évi díjnak 46,8%-ig terjedő összeg.

A Központi Kereskedelmi és Iparbank részvényeinek lebélyezése. A bank április 27-én tartott közgyűlésén elhatározta, hogy a 125 K-ára lebélyezett részvényeket 80 K-ára fogják lebélyezni. A vállalatnál érdekelt két intézet, a Leszámitolóbank és a Jelzálogbank alapos felülvizsgálat után kiküszöbölték a veszteséges üzleteket és ennek a revízióknak az eredménye a részvénytőke lebélyezése, ami az intézet további fenmaradását immár végleg lehetővé teszi. A közgyűlés egyttal elhatározta, hogy a 80 koronára lebélyezett részvényeket 200 korona névértékű részvényekre cseréli ki és minden öt darab 80 korona névértékű részvény helyett két darab új, 200 korona névértékű részvényt ad a résztvényeseknek.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: KISS JÓZSEF.

Trencsénteplicz

kénes hő- iszapfürdők csusz, források és kőszvény, ischias, neuralgia, bőrbaj stb. ellen. Kitűnő klíma, komfort és kényelem. — Január 1-től június 15-ig, szeptember hó 15-től december hó 31-ig lakás, el- Buda- látás, fürdő v. iszap napi 8 kor. pesttől 4 óra. Prospektust küld: a fürdőigazgatóság.

szénsavas Borax
üdit, szépit, fiatalít
1 levél: 30 fillér 1 doboz 1 korona

Pattanást, mitesszert, bőrvörösséget elmulaszt. Barsónysima, rózsás, üde, bájos arciszint ad.
EGO pipere boraxszappan... K 1. —
EGO pipere boraxcrém... K 1.50

Forakltár: **KISS LASZLO** Budapest, Baross-utca 81.